

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Inför andras ögon

En kvalitativ studie om killar och heder

Socionomprogrammet

C-opsats, våren 2009

Författare: Charlotte Johansson

Maria Widengren

Handledare: Ninni Carlsson

Ett stort tack!

Vi vill framförallt tacka våra informanter som har varit fantastiska som har ställt upp och medverkat i denna studie. Utan er skulle det inte ha blivit någon. Tack vare er har vi lärt oss enormt mycket och fått kunskap vi inte kan vara utan. Alla borde få lyssna till vad ni har att säga och berätta, vilket skulle ge samhället en bättre syn och ökad förståelse för heder och hederskulturer.

Ännu ett stort tack vill vi ge vår fantastiska handledare Ninni Carlsson. Utan dig och din konkreta hjälp och nya förståelser av vårt material skulle vi ha varit ute och cyklat på många olika spretiga vägar. Tack för att du tog dig tid och lade ner så mycket energi och engagemang i vår studie. Det gav oss självförtroende och tro på att vår studie var viktig och att den skulle bli bra. Du är guld värd!

Abstract

Titel Inför andras ögon – en kvalitativ studie om killar och heder
Författare Charlotte Johansson och Maria Widengren
Nyckelord Heder, hederskultur, hedersrelaterat våld och förtryck, killar och avståndstagande

Hedersrelaterat våld och förtryck har blivit allt mer uppmärksammat men då främst med fokus på tjejer där killar har hamnat i skymundan. Vi har därför valt att göra en studie med syftet att få en inblick i hur killar som tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck beskriver heder och "hederskultur", samt sina egna upplevelser av och avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck. De frågeställningar vi använt oss av är: *hur förklarar killarna heder och "hederskultur"?, hur beskriver killarna att "hederskulturen" tog sig uttryck för dem?* samt *hur beskriver de sitt eget avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck?* Utifrån detta syfte har vi valt att använda oss av en kvalitativ halvstrukturerad intervjumetod där vi intervjuat fyra killar. Vi har med hjälp av Goffmans dramaturgiska perspektiv, maktteorier och maskulinitetsteorier analyserat vårt material.

Utifrån resultaten har det framkommit att man aldrig kan *lämna* en kultur utan killarna i vår studie menar att de endast har tagit avstånd från vissa negativa aspekter så som våld och förtryck. När denna typ av problem diskuteras bör man benämna det för *våld och förtryck som sker i hederns namn* istället för det vanligt använda *hedersrelaterat våld och förtryck* då det senare lätt stigmatiserar alla inom en kultur. Heder är enligt killarna allt man kan ha och handlar om ansiktet utåt. Det handlar om att spela en roll inför andras ögon som stämmer överens med normen i kulturen. Om hedern har förlorats måste den återupprättas. Vad som framkommit är att man aldrig helt kan återupprätta hedern, utan familjen kommer alltid att ha en "svart prick" i folks ögon. Killarna talar också olika om "hederskultur" beroende på om de talar i generella eller konkreta ordalag, det vill säga utifrån egna erfarenheter. I det senare fallet har inte förtrycket framställts som lika starkt som när de talar om "hederskultur" mer generellt, vilket vi tolkar som att de talar utifrån en diskurs. Flera av killarna berättar också att innan de började ta avstånd och reflektera över killars och tjejers lika rättigheter, har de själva i viss mån kontrollerat sina systrar, vilket de inte upplevt har handlat om tvång från föräldrarnas sida. De följde den norm som de socialiserats in i utan att mer eller mindre reflektera över det. Att de idag kämpar för jämlikhet ser vi som en ny sorts maskulinitet som inte förknippas med dominans och maktutövning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	1
1.1 Problemområde	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Avgränsningar	2
1.4 Disposition	3
2. Tidigare forskning.....	4
2.1 Dagens kunskapsläge	4
2.1.1 Heder och hederskultur	4
2.1.2 Hedersrelaterat våld och förtryck	5
2.1.3 Hedersmord	6
2.1.4 Vem som är offer och förövare	7
2.1.5 Att ta avstånd.....	7
2.1.6 Tidigare forskning om killars erfarenheter	7
2.2 Ordförklaringar	8
2.2.1 Heder	8
2.2.2 Kultur	8
2.2.3 Hederskultur	9
2.2.4 Hedersrelaterat våld och förtryck	9
2.2.5 Offer och förövare ur ett hedersperspektiv	10
2.3 Mänskliga rättigheter	10
3. Teoretiska analysverktyg	11
3.1 Makt	11
3.1.1 Olika definitioner av maktbegreppet	11
3.1.2 Makt som egenskap, något man besitter	11
3.1.3 Makt enligt Foucault.....	11
3.2 Det dramaturgiska perspektivet – Goffman.....	12
3.3 Maskulinitetsteorier	12
3.4 Teoretiska begrepp.....	14
3.4.1 Patriarkat	14
3.4.2 Förtryck.....	14
3.4.3 Social position	14
4. Metod	15
4.1 Intervjustudie som kvalitativ insamlingsmetod	15
4.1.1 Urval och urvalsprocess	16
4.1.2 Tillvägagångssätt vid intervjuerna	16
4.1.3 Bearbetning och analys.....	17
4.2 Etiska överväganden	18

4.3	Förförståelse	19
4.4	Kvalitetssäkring.....	19
4.4.1	Validitet.....	19
4.4.2	Reliabilitet	20
4.4.3	Generaliserbarhet.....	20
5.	Resultat.....	21
5.1	Hur förklarar killarna heder och "hederskultur"?	21
5.1.1	Heder, anseende, rykte och skam – Vad andra anser om dig och din familj	21
5.1.2	Kvinnans sexualitet och beteende	22
5.1.3	Bild i samhället.....	22
5.1.4	Gruppen	23
5.1.5	Mäns över- och kvinnors underordning	24
5.1.6	Offer och förövare	25
5.1.7	Giftermål och äktenskap.....	26
5.1.8	Hedersmord och återupprättandet av hedern	27
5.1.9	Förändring.....	28
5.2	Hur beskriver killarna att "hederskulturen" tog sig uttryck för dem?	29
5.2.1	Skillnad tjejer och killar	29
5.2.2	Giftermål	30
5.2.3	Kontroll och dold makt i form av socialisering	31
5.2.4	Flytt till Sverige och migrationsprocessen	33
5.3	Hur beskriver de sitt eget avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck?.....	33
5.3.1	Avstånd – hur och varför?	33
5.3.2	Familjens reaktion och förändrade attityder.....	35
5.3.3	Förändrade attityder hos killarna	36
5.4	Sammanfattning av resultat	37
6.	Analys och diskussion.....	38
6.1	Det generella och det konkreta	38
6.2	Inför andras ögon	40
6.3	Män med makt.....	42
6.4	Nya maskuliniteter	44
7.	Slutsatser	46
7.1	Hur förklarar killarna heder och "hederskultur"?	46
7.2	Hur beskriver killarna att "hederskulturen" tog sig uttryck för dem?.....	47
7.3	Hur beskriver de sitt eget avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck?.....	47
7.4	Förslag på vidare forskning	48
8.	Referenser.....	49
Bilaga - Intervjuguide		

1 Inledning

1.1 Problemområde

De senaste åren har *hedersrelaterat våld och förtryck* uppmärksammats allt mer i den svenska samhällsdebatten och har kommit att bli en ny social problematik i vårt samhälle. Enligt en rapport från Regeringskansliet är det svårt att veta hur omfattande problematiken är då olika källor ger olika siffror. Svårigheter ligger även i att allt inte heller rapporteras som "hedersrelaterat våld och förtryck" (Johnsson-Latham 2005). Heder kan ha både positiva och negativa laddningar men har främst förknippats med de negativa, så som våld och förtryck. Särskilt den kontroll och det förtryck som riktas mot kvinnor och flickor för att kontrollera deras sexualitet. Tankar om heder har även en historisk förankring i Sverige. Enligt Bergenheim (2005) var äran viktig i det förindustriella Sverige då det skapade band mellan människor och var en förutsättning för att man skulle kunna vara delaktig i samhället och den gemenskap som då följde på det. Under 1800-talet skedde också en förändring i det svenska samhället på hur man såg på kvinnan. Hon förknippades nu med renhet, moderskap och naturlighet vilket gjorde att hennes oskuld var viktig att bevara. Kvinnans naturlighet hade en inneboende mörk kraft som kunde få henne att agera i motsats till sin oskuldsfullhet och renhet, vilket innebar att mannen fick i uppgift att kontrollera henne. En kulturskribent och konstkritiker vid namn John Ruskin skrev:

"Bor inom varje kvinna en benägenhet att bli hora. Ja, så är det! Varje flicka är en uppenbar och obestridlig hora, och det är endast stolthet eller fruktan som avhåller den största delen av dem från att bli det, och varje flicka är, en uppenbar och obestridlig hora." (Bergenheim 2005:44)

Med andra ord kan vi inte se heder och hedersrelaterade problem, som till exempel kontroll av kvinnan och hennes sexualitet, som någonting främmande som bara finns hos andra. Detta är tankar som både finns och har funnits i vårt eget samhälle.

Vad som försvårar arbetet med denna typ av frågor är att det inte finns en exakt definition av begreppet *hedersrelaterat våld* (Hanberger et al. 2008). Enligt en rapport från Regeringskansliet är både den kunskap och den forskning som har gjorts inom ämnet begränsad (Johnsson-Latham 2005). Den forskning som dock finns visar att insatser framförallt riktats mot flickor och inte pojkar (Hanberger et al. 2008). Män som fallit offer för våld och förtryck är heller inte synliga i debatten, vilket man kan läsa i en rapport från Regeringskansliet (Johnsson-Latham 2005). Mycket fokus läggs på flickorna men man glömmer bort killarna i diskussionen, att se hedersrelaterat våld och förtryck ur deras perspektiv. Att killar kan falla offer för "hederskultur" är något som i vår mening hamnat i skymundan. Vi uppfattar det som att när man uppmärksammar killar ser man dem ur ett perspektiv som förövare och inte som offer, men även killar faller offer för våld och förtryck som sker i hederns namn. Att kontrollera eller bestraffa sina systrar eller tvingas in i äktenskap är vad killar ofrivilligt kan tvingas att göra (Bremer et al. 2006). Därför är det viktigt att undersöka detta närmare utifrån deras synvinkel. Då debatten kring frågan enligt oss främst har skett genom media har det påverkat den kunskap som vi har tillägnat oss. Media har en oerhörd makt att påverka och styra den förståelse vi har (Petersson & Carlberg 1990). Vi menar att för att kunna arbeta med hedersrelaterat våld och

förtryck i samhället måste vi göra dessa problem synliga och rättvisa, att även killar kan drabbas och är drabbade av de negativa aspekterna av "hederskultur".

Vi vill med denna studie fokusera på just dessa killar, som har tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck, och vilka deras erfarenheter är eftersom studier tyder på att de är en grupp som inte har blivit hörd. Vi vill låta killar berätta sin historia ur sitt perspektiv för att vi och samhället ska kunna få en bättre förståelse och mer kunskap om frågan. Detta bidrar förhoppningsvis i längden till att vi som socialarbetare kan utföra ett bättre arbete. Kanske kan studien också bidra till att förändra bilden av killarna. Därigenom finns en förhoppning om att samhället börjar fundera över vad man också kan göra för dem.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att få en inblick i hur killar som tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck beskriver heder och "hederskultur", samt sina egna upplevelser av och avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck.

Frågeställningar:

- Hur förklarar killarna heder och "hederskultur"?
- Hur beskriver killarna att "hederskulturen" tog sig uttryck för dem?
- Hur beskriver de sitt eget avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck?

Detta ska förstås som att killarna i vår studie inte har tagit avstånd från hela "hederskulturen" eller sina familjer utan från *företeelsen* våld och förtryck som sker i hederns namn.

1.3 Avgränsningar

Då merparten av tidigare forskning och studier kring heder och hedersrelaterat våld och förtryck har fokuserat på flickorna och deras utsatthet, där killarna framställs som förövare, vill vi istället anlägga vår fokus på killarna och på deras upplevelser och perspektiv på heder. Detta genom att de får berätta om sina egna erfarenheter, exempelvis hur situationen har sett ut i deras familjer och vad som fick dem att ta avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck. Då vi har studerat och satt oss in i ämnet har vi förstått att kunskapen och forskningen inom området är ganska begränsad vilket innebär att det finns mycket att ta reda på och belysa. För att få ett hanterbart material har vi begränsat oss till killar som har tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck. Utifrån denna fokus har vi valt att koncentrera oss på bland annat följande teoretiska begrepp: patriarkat, makt och social position samt begreppen kultur, hederskultur samt hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa begrepp anser vi kommer att belysa och ge en bättre förståelse för heder och hedersrelaterat våld och förtryck. Vi definierar dem i kapitel 2 och 3.

1.4 Disposition

Denna studie är indelad i sju olika kapitel, varav det första är ett inledande kapitel som tar upp studiens syfte och frågeställningar samt avgränsningar. I kapitel 2 tar vi upp den forskning som finns inom området heder, hederskultur och hedersrelaterat våld och förtryck. Här förklarar vi även hur vi ser på de begrepp som inte är teoretiska samt vad de mänskliga rättigheterna innebär och vilka lagar som reglerar hedersrelaterat våld och förtryck. I kapitel 3 klargör vi vilka teoretiska analysverktyg vi har använt oss av i vår studie samt de begrepp som är teoretiska. Studiens metodologiska tillvägagångssätt förklaras och diskuteras i kapitel 4. Här nämner vi också vilka etiska överväganden vi gjort, redogör för vår förförståelse samt presenterar studiens styrkor och svagheter. I kapitel 5 redovisar vi de resultat vi fått fram ur vårt material utifrån våra tre frågeställningar. Under frågeställningarna är också resultaten indelade efter olika teman som framkom under bearbetningen av materialet. Vi avslutar detta kapitel med en kort sammanfattning av de viktigaste resultaten. Kapitel 6 är det kapitel där våra resultat analyseras och diskuteras med hjälp av våra olika teorier och begrepp. Resultaten förstås mot en bakgrund av bland annat Goffmans dramaturgiska perspektiv, maskulinitetsteorier, teorier om makt samt Giddens begrepp social position. I vårt avslutande kapitel 7 sammanfattar vi vilka slutsatser studien har gett, och hur man kan tolka materialet. Det hela slutar med förslag på vidare forskning inom området heder för den som är intresserad av att forska vidare inom detta ämne.

2 Tidigare forskning

Detta kapitel fokuserar på hur kunskapsläget ser ut inom området heder, vilken forskning som har bedrivits, åt vilket håll den har riktats och vad den har kommit fram till. Nedan kommer vi först att presentera en sammanställning av den kunskap som finns idag utifrån relevanta teman. Därefter kommer vi att fokusera lite djupare på den forskning som riktat in sig på killars situation och erfarenheter. Det kommer också att ges en kort förklaring på hur vi i denna studie kommer att tillämpa våra ordförklaringar: heder, kultur, hederskultur, hedersrelaterat våld och förtryck samt offer och förövare ur ett hedersperspektiv. Kapitlet avslutas med vad de mänskliga rättigheterna innebär och vilka lagar som reglerar hedersrelaterat våld och förtryck.

2.1 Dagens kunskapsläge

De senaste åren är heder, hederskultur och hedersmord något som uppmärksammas allt mer. Då detta är ett relativt nytt forskningsområde finns det ännu inte så mycket kunskap inom detta ämne. Den forskning som har bedrivits har främst fokuserat på flickor och deras utsatthet, där männen till stor del har framställts som förövare.

2.1.1 Heder och hederskultur beskrivs enligt forskning som ett normsystem (Schlytter 2004; Johnsson-Latham 2005). Schlytter (2004) menar att detta normsystem anger vilka rättigheter och skyldigheter både män och kvinnor har. Vidare förklaras heder som något som kommer ur patriarkala normer, vilket kan ses som en social känsla som ska hjälpa till att bevara ordningen i samhället (Elektra 2009 a). Ekström (2005) nämner att det finns två hedersbegrepp: *namus och shirif*, vilka har olika betydelser. *Namus* är enligt honom manlig heder som hör samman med kvinnans sexualitet medan *shirif* hör samman med mäns beteende som till exempel ärlighet, mod och generositet. *Shirif* kan även kallas för *sharaf*, vilket betyder heder på arabiska (Elektra 2009 b). Att upprätthålla en familjs heder bygger enligt Bremer et al. (2006) på att kontrollera kvinnans sexualitet. Om dessa normer bryts är det upp till mannen i familjen att hantera situationen eftersom det är han som har hedern (Elektra 2009 a). Wikan (2005) beskriver heder som något som handlar om ansiktet utåt. Hon menar också att man både kan vinna och förlora sin heder. Då man inom hederskulturer bryter mot de grundvärderingar och hederskoder som man strävar efter att upprätthålla kan hedern gå förlorad. Hon förklarar vidare att den man som har sin heder har också gjort sig förtjänt av respekt från de människor som lever inom denna kultur. Även om hedern är något som män har och som är knuten till kvinnans sexualitet, är hedern i en familj gemensam, då vad varje enskild individ gör påverkar resten av familjemedlemmarna. Wikan refererar i sin forskning till beduinhövdingen Trad Fayiz i det jordanska parlamentet:

"I familjen eller i samhället är varje kvinna som en gren på ett olivträd. Om en gren blir maskstungen måste den huggas av så att samhället bevaras rent och friskt."
(Wikan 2005: 89)

Eliassons (2008) tar i sin studie upp att en familjs heder hotas om ett rykte uppstår, även om detta rykte inte är sant. Även Wikan (2005) lyfter fram att ryktet har en stor betydelse eftersom heder handlar om vad andra tror och uppfattar. Schlytter (2004) menar att eftersom modern har huvudansvaret för barnuppfostran så är det också henne det går tillbaka till om något av barnen bryter mot normerna i samhället och då startar ett rykte om familjen. Hon ses då som en dålig mor

som inte har uppfostrat sina barn på rätt sätt. Om till exempel dottern i familjen har fått ett dåligt rykte och ses som en hora, vilket innebär att man har dragit skam över familjen, kommer även modern att ses som en hora.

Varför ryktet får en så stor betydelse i vissa samhällen beror enligt Wikan (2005) på att staten där har en mindre betydelse eller inte ses som lika viktig för ens överlevnad. Ryktet blir här det viktigaste för att nå social status och framgång. Detta poängteras även av en studie av Koch (2008). Han nämner också att hederskultur inte är kopplad till en specifik religion eller etnisk grupp utan finns och har uppstått i olika samhällen över hela världen. Bremer et al. (2006) beskriver att då familjens, det vill säga mannens heder kan ha stor ekonomisk betydelse krävs lydnad från både sönerna och döttrarna. Ett rykte kan hota en hel släkts äktenskapsmöjligheter och därför blir övervakningen hårdare, speciellt för döttrarna.

2.1.2 Hedersrelaterat våld och förtryck är det som forskningen framförallt har fokuserat på. Då kvinnor och flickor har setts som de stora förlorarna inom hederskulturen har både insatser och forskning riktats mot dem, vilket har gjort att killarnas perspektiv har hamnat i skymundan. Detta framkommer tydligt enligt den rapport som utvärderat regeringens insatser mellan åren 2003-2007. Då det inte heller finns någon exakt definition av begreppet *hedersrelaterat våld och förtryck* menar de att arbetet inom området försvåras samt påverkar den syn som råder i samhället (Hanberger et al. 2008). Diskussionen inom forskningen har fokuserat kring frågan om hedersrelaterat våld och förtryck kan jämföras med annat våld mot kvinnor i övrigt eller om det ska ses som något kulturellt. Åsikterna går här isär. I de los Reyes (2003) studie kritiserar vissa av informanterna att våldet mot kvinnor ses som något kulturellt. Enligt Rädda Barnen så skiljer sig dock hedersrelaterat våld och förtryck från annat kvinnoförtryck då både män och kvinnor är med och upprätthåller hederskulturen och kan drabbas av det. Med andra ord kan både män och kvinnor vara både offer och förövare (Koch 2008). Hanberger et al. (2008) förklarar hedersrelaterat våld och förtryck som ett kollektivt, institutionaliserat våld som är ett svar mot individers brott mot gruppens normer. Lorentzen (2008) beskriver att hedersrelaterat våld och förtryck utövas med hänvisning till ett upprätthållande eller återupprättande av familjens heder. Det hedersrelaterade våldet och förtrycket förstås bäst i sitt kulturella sammanhang även om det inte accepteras av alla runtomkring (Hanberger et al. 2008). Hedersrelaterat våld och förtryck skiljer sig med andra ord från annat våld genom att det uppmuntras av kollektivet och att det i vissa länder legitimeras i lagen och i praxis, exempelvis genom att det kan ge strafflindring (Johnsson-Latham 2005). Eftersom hedersnormer och hedersrelaterat våld och förtryck begränsar människors livsutrymmen kan man säga att det handlar om en brist på mänskliga rättigheter (Hanberger et al. 2008).

FN:s förre specialrapportör om våld mot kvinnor, Radhika Coomoraswamy, definierar våld i hederns namn som en del av det patriarkala våldet. Hon pekar på att det typiska med denna typ av våld inte är att det tar sig fysiska uttryck:

"utan att våldet uppmuntras av kollektivet som ett led i ett strukturellt och institutionaliserat förtryck och utgör ett medel för att utöva kontroll av individer, primärt kvinnor och flickor, i samhällen där heder får innebörden av kontroll av kvinnors sexualitet." (Johnsson-Latham 2005:27)

Hon påpekar även att män kan falla offer för våld och förtryck i hederns namn, men enligt henne så drabbas männen och killarna inte lika hårt då de inte kontrolleras och begränsas i samma utsträckning som flickorna och kvinnorna. De drabbas även hårdare i äktenskapet då de kan utsättas för våldtäkt. Ett exempel på detta är en ny lag som den afghanska presidenten Hamid Karzai har accepterat. Denna lag innebär att för shiamuslimer, som har en egen lagstiftning, legitimeras våldtäkt på hustrun då hon inte kan neka honom sex och förbjuder dem att utan makens tillåtelse lämna hemmet eller studera (Aftonbladet 2009).

Coomoraswamy menar enligt Johnsson-Latham (2005) att våld och förtryck bland annat handlar om tvångsäktenskap, för både killar och tjejer. Det kan även ta sig i uttryck genom att killar och tjejer som inte lever upp till kollektivets normer blir förvisade eller måste fly. Det är inte ovanligt och pojkar och unga män kan bli tvungna att kontrollera eller utföra sanktioner mot sina systrar och andra kvinnliga släktingar mot sin vilja. De kan även bli tilldelade att utföra avrättningar på sina systrar genom direktiv från de äldre släktingarna på grund av de enligt lag får lägre eller slipper straff. Homosexualitet är något som enligt Johnsson-Latham (2005) ofta inte accepteras inom patriarkala traditionella samhällen och kan i vissa fall också leda till dödsstraff, vilket gör dem extra utsatta. Coomoraswamy tar också upp enligt (ibid.) att även mödrar kan vara drivande krafter bakom våldet och förtrycket genom att de avkräver sina döttrar samma underordnad och kyskhet som de själva tvingats till. Bremer et al. (2006) och Schlytter (2004) framhåller att det är viktigt med ett maktperspektiv när man analyserar våldet. Det är i och för sig männen som står högst i hierarkin men det är alltid de *äldre* männen som bestämmer.

2.1.3 Hedersmord är något som enligt Wikan (2005) föds ur skam. Man kan dock ofta leva med att skammen är känd inom familjen, men när den blir känd utåt måste den "tvättas bort". Hon menar att man både kan förlora och återupprätta hedern, samt att hedern är kollektiv. Ett villkor för hedersmord är därför att det finns en publik som uppmuntrar till det. Det är vanligt att flera personer gemensamt planerar och utför ett hedersmord. Då minderåriga får lägre straff vid mord är det inte ovanligt att familjen låter dem utföra ett hedersmord. I vissa samhällen kan även mord i hederns namn leda till ett lindrigare straff då hedersmord ses som nödvärn. Även Schlytter (2004) tar upp att i vissa länder kan hedersrelaterade brott behandlas annorlunda och ses som en förmildrande omständighet. Hedersmord är en handling som oftast planeras av ett helt kollektiv som utser en eller flera personer att utföra den. Den utsedda personen har då en stark press på sig, och vägrar han ogillas detta av det manliga kollektivet. Killar som inte utför de uppgifter som åligger dem kommer att utsättas för påtryckningar eller straffas. Det är med andra ord riskabelt att inte göra det som förväntas av en. Även Bremer et al. (2006) menar att auktoriteter i hederskulturen kan begära att en bror ska stå upp för familjens heder genom exempelvis våld. Gör han inte det kan han själv bli skambelagd. Ekström (2005) poängterar dock att hedersmord är den sista lösningen då man redan provat andra "mindre" drastiska metoder inom en familj, för att återupprätta hedern. Han tar upp att budskapet bakom hedersmord är att statuera exempel och avskräcka andra från att överskrida samma gräns. Bremer et al. (2006) nämner även att man i vissa fall pressar den unge att ta sitt eget liv för att rädda familjens heder. Detta för att man ska frånta sig ansvaret och inte bli straffad för brottet. Dock är självmord något som är förbjudet och tabubelagt inom hederskulturer och som man inte heller får tala om. I Sverige är det inte ovanligt att tonåringar som lever i hederskulturer har tankar om att ta sitt liv och den vanligaste dödsorsaken för pojkar födda utanför Europa som bor i Sverige är självmord.

2.1.4 Vem som är offer och förövare är en fråga som Hanberger et al. (2008) påpekar att man måste problematisera. Författarna menar att man kan se dessa roller som offer och förövare ur olika perspektiv. En person som utsätts för hedersrelaterat våld är ett offer, men även förövaren kan vara offer på så sätt att denne kan ha tvingats utföra en handling mot sin vilja. En kille som till exempel tvingas att kontrollera och bevaka sin syster ses då som förövare då han upprätthåller hedern i familjen samtidigt som han är ett offer eftersom det går emot hans vilja. Bremer et al. (2006) tar upp att det inte endast är flickor och kvinnor som kan falla offer för hederskulturen. Bröder kan tvingas kontrollera eller hota sin syster av föräldrarna, men kan också själv hotas om han är homosexuell eller tvingas ingå äktenskap. Eliasson (2008) menar att det ofta är bröderna som kontrollerar sina systrar, vilket ofta kommer från påtryckningar från fadern och då sonen vill göra honom stolt. Det handlar även om att bröderna riskerar sin egen heder om han inte har kontroll över vad systemen gör. Kan han inte upprätta hedern sätter han även sin egen manlighet och position i hierarkin på spel. De los Reyes (2003) framhåller att kontrollen av döttrarna/systrarna ökar då de kommer i puberteten. Kontrollen handlar då om att se till att flickorna inte framstår som "dåliga flickor". I Eliassons studie (2008) skiljer sig åsikterna åt avseende brödernas möjlighet att avstå från att övervaka systrarna. Vissa menar att det är deras val och andra att de måste leva upp till familjens krav. En av männen i studien ansåg att han skyddade sin syster genom att kontrollera henne och att det var av omtanke. Enligt Hanberger et al. (2008) kan en anledning till att så få killar placeras på skyddat boende ha att göra med att vi ser killar som förövare, även om de är offer för en kultur de inte vill vara del av.

2.1.5 Att ta avstånd från familjens normer och värderingar samt att lämna familjen är enligt Hanberger et al. (2008) inget lätt val. Det får konsekvenser som många gånger innebär ett ensamt liv, utan kontakt med sin familj och släktingar. Personen förlorar sitt naturliga nätverk och sociala kontakter och måste bygga upp allt på nytt igen. Även att ha medverkat och deltagit i attitydförändrande arbete kan få konsekvenser som gör det svårt att möta familjen. Schlytter (2004) poängterar att överskrida dessa krav och förväntningar kräver mycket mod från en individ som har hela kollektivet mot sig, då det exempelvis finns starka normativa krafter bakom tvångs- och arrangerade äktenskap. Bremer et al. (2006) menar att lojalitet är något som är mycket viktigt inom hederskulturer. Att vara lojal mot släkt och familj kan vara lika viktigt som att vara lojal mot sig själv. Genom att ha tagit avstånd och då inte längre tillhör familjen och hamna utanför kan då bli en mycket svår känsla. Med detta menar författarna att det i hederskulturer inte endast är hot och död som kan skada den unge, utan även utfrysning från familjelivet kan göra situationen oerhört jobbig för den utsatte.

2.1.6 Tidigare forskning om killars erfarenheter. Eliasson (2008) har gjort en studie där hon fokuserat på unga invandarmän där syftet var "Att studera hur unga invandarmän som berörs av s.k. hederskultur tänker kring, och deras föreställningar om, sina val och valmöjligheter, när det gäller kontroll av familjens heder och då framför allt sina systrar". I studien lyfter hon fram den kollektiva bilden och den beroendesituation som individen befinner sig i för sin existens. Hon talar om hur viktig kontrollen över flickors sexualitet blir för familjens heder. I studien framhålls att familjen är ett offer för rykten, vilket innebär att de inte har något annat val än att agera om ett rykte uppstår. En informant beskriver att en sådan extrem åtgärd som hedersmord kommer ur omgivningens extrema press på familjen. Vissa killar menar att de inte har något annat val än att kontrollera systrarna, andra att de har det. Hon menar också att heder och manlighet förknippas med varandra. Eliasson poängterar att genom att ta avstånd från kulturen kan de förlora maktpositionen i kollektivets

hierarki. Trots detta ställer sig vissa pojkar utanför de krav och förväntningar som flickorna kan tvingas leva upp till.

I tidigare forskning talas mycket om flickors utsatthet och männens auktoritära roll, men man tar även upp att unga män kan bli tvingade att utföra sanktioner mot deras vilja. Vi vill undersöka vidare hur det ser ut för killar som aktivt tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck då vi endast funnit ett fåtal studier där killar själva berättar om sina perspektiv och erfarenheter. Kände de sig tvungna att följa kollektivets förväntningar och exempelvis kontrollera sina systrar, eller var det ett aktivt val de eventuellt gjorde själva? Hur kom det sig att de ändå tog avstånd från vissa delar av hederskulturen och vad mötte det för reaktioner från familjens sida? Detta är frågor som vi vidare vill undersöka genom att låta killarna själva berätta om sina upplevelser, både kring kulturen generellt samt egna upplevelser.

2.2 Ordförklaringar

Nedan presenteras hur vi ser på begreppen heder, kultur, hederskultur, hedersrelaterat våld och förtryck samt offer och förövare ur ett hedersperspektiv, och hur vi vidare kommer att använda oss av dessa i studien. Vi kommer i viss mån att upprepa något av det vi sagt tidigare, vilket vi gör för att förtydliga vår egen tillämpning av begreppen.

2.2.1 Heder

Heder är något som män har, men hedern är gemensam inom en familj. Detta innebär att hur familjemedlemmar agerar påverkar resten av familjen. Enligt Ekström (2005) finns det två olika hedersbegrepp, *shirif* och *namus*. *Shirif* handlar om mäns beteende, att man ska vara en hederlig människa, att man till exempel inte ska vara oärlig eller begå brott. Vi kommer vidare i studien att benämna det som *sharaf*, vilket är det arabiska ordet för heder (Elektra 2009 b). *Namus* är den heder som män har som är kopplad till kvinnans sexualitet och beteende. Heder handlar enligt Wikan (2005) om ens ansikte utåt, ens anseende inför andra. Har man heder är man förtjänt av respekt från andra människor i ens omgivning. Heder kan även förklaras som att det är en social känsla som kommer ur patriarkala normer (Elektra 2009 a) vilket ger social ställning i den egna gruppen (Hanberger et al 2008).

2.2.2 Kultur

Man kan förklara kultur som värden, normer, beteendemönster, sedvänjor och materiella resurser som karaktäriserar en specifik grupp, en slags "livsstil" som en grupp eller ett samhälle uppvisar. Kulturen tillägnar man sig genom att socialiseras in i det specifika samhället, oftast sker detta genom födseln, då man växer upp i ett samhälle och tillägnar sig dessa "kunskaper" (Giddens 2003). Unni Wikan definierar enligt Eldén (2003) kultur på ett liknande sätt, som värderingar, förhållningssätt och idéer som ligger bakom handlingar och visar sig i individens beteenden. Hon anser vidare att både människan, kultur och kulturer är föränderliga, vilket då inte gör oss till produkter av en kultur. Vad som är viktigt att tänka på när man använder sig av kulturbegreppet är att det lätt kan stigmatisera och stereotypisera grupper, det är lätt att man anlägger ett "vi och dom" perspektiv när man talar om kultur (Eldén 2003).

2.2.3 Hederskultur

Hederskultur är inte kopplat till en specifik religion eller etnisk grupp utan finns och har uppstått i olika samhällen över hela världen, vanligtvis där staten och det sociala skyddsnätet inte är så starkt. Detta leder till att man endast har familjen och kollektivet som ekonomiskt, socialt och emotionellt skyddsnät. Rädda Barnen menar enligt Koch (2008) att hederskulturen har skapats som en överlevnadsstrategi, och har då logiska förklaringar. De poängterar att hederskulturen inte har sitt ursprung i människors elakhet eller att människor inte älskar sina barn, utan att det finns begripliga och logiska anledningar till varför de har uppstått. Schlytter (2004) ser hederskulturen som ett normsystem som anger vilka rättigheter och skyldigheter man har och dessa gäller för både män/pojkar och kvinnor/flickor. Vanligtvis finns en tydlig hierarki där mannen är överordnad kvinnan. Wikan (2005) tar upp att inom hederskulturer i patriarkala samhällen går generellt kollektivets intressen före individens. Rykten spelar stor roll då heder handlar om vad andra tror och uppfattar.

2.2.4 Hedersrelaterat våld och förtryck

Enligt Hanberger et al. (2008) finns det ingen exakt definition av begreppet *hedersrelaterat våld och förtryck*. Men enligt dem kan man förklara det som ett kollektivt, institutionaliserat våld som ett svar mot individens brott mot gruppens normer. Hedersrelaterat våld utövas då med hänvisning till ett upprätthållande eller återupprättande av familjens heder (Lorentzen 2008). Rädda Barnen skriver att:

"Både män och kvinnor är delaktiga i att upprätthålla hederskulturen och kan också drabbas av hedersförtryck. På så vis skiljer sig hedersrelaterat förtryck från annat kvinnoförtryck, eftersom både kvinnor och män kan vara offer och förövare" (Koch 2004:40-41).

Hanberger et al. (2008) skriver vidare att hedersvåld kan planeras och utföras av både män och kvinnor, det kan drabba såväl män som kvinnor, och även om det inte accepteras av alla runtomkring så förstås det ändå i sitt kulturella sammanhang. Hedersrelaterat våld och förtryck skiljer sig med andra ord från annat våld genom att det uppmuntras av kollektivet och att det i vissa länder legitimeras i lagen och i praxis, exempelvis genom att det kan ge strafflindring (Johnsson-Latham 2005).

Våld och förtryck handlar bland annat om tvångsäktenskap, för både killar och tjejer. Det kan även ta sig i uttryck genom att killar och tjejer som inte lever upp till kollektivets normer blir förvisade eller måste fly. Det är inte ovanligt att pojkar och unga män kan bli tvungna att kontrollera eller utföra sanktioner mot sina systrar och andra kvinnliga släktingar mot sin vilja. De kan även bli tilldelade att utföra avrättningar på sina systrar genom direktiv från de äldre släktingarna på grund av att de enligt lag får lägre straff eller slipper straff. Homosexualitet är något som oftast inte accepteras inom patriarkala traditionella samhällen och är lika illa eller ännu värre än om en tjej förlorar sin oskuld. I extrema fall kan enda sättet att upprätta familjens förlorade heder vara genom att "ta bort" kvinnan eller mannen, det vill säga "problemet" genom mord (Johnsson-Latham 2005). Eftersom hedersrelaterat våld och förtryck begränsar människors livsutrymmen kan man säga att det handlar om en brist på mänskliga rättigheter (Hanberger et al. 2008).

2.2.5 Offer och förövare ur ett hedersperspektiv

Hanberger et al. (2008) påpekar att man måste problematisera frågan om vem som är offer och vem som är förövare. Författarna menar att man kan se dessa roller ur olika perspektiv. En person som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är ett offer, men även förövaren kan vara offer på så sätt att denne kan ha tvingats utföra en handling mot sin vilja. Den klassiska bilden av förövaren är en man, många gånger fadern i familjen som förtrycker och/eller misshandlar flickorna i hemmet. Det man missar är då den okända bilden av kvinnor, mödrar som förtrycker sina döttrar. Det kan handla om modern som tvingar dottern till att bära slöja eller kontrollerar hennes sexualitet. Många gånger kan även förövaren vara flera personer inom familjen och finnas både i det nya landet och i hemlandet, vilket man kan referera till den kollektiva bilden. Den komplexa bilden av förövaren är en ung man som av de äldre i familjen uppmanats att bevaka och kontrollera sin syster eller kusins beteende ute i samhället. Dessa killar kan även vara offer då de kan tvingas att gifta sig eller kontrollera mot sin vilja. Mannen ses då som förövare då han upprätthåller hedern i familjen samtidigt som han är ett offer eftersom det kan gå emot hans vilja.

2.3 Mänskliga rättigheter

Sverige har som skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna införlivat *Europakonventionen* fullt ut i lagstiftningen. Det innebär att ingen lag som stiftas i Sverige får strida mot vad som står i konventionen. Konventionen fastställer bland annat allas rätt till livet, förbud mot tortyr och slaveri, rätten till frihet och säkerhet och förbud mot diskriminering (Johnsson-Latham 2005). Sverige har även skrivit under FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, samt de sju tilläggskonventionerna om mänskliga rättigheter, där ibland Barnkonventionen. De mänskliga rättigheterna gäller för alla, oavsett land, kultur eller sammanhang och slår fast att alla människor är födda fria, har lika värde och samma rättigheter (Regeringskansliet 2009). Paragraf 9 från FN:s världskonferens i Peking säger att inga mänskliga rättigheter kan åsidosättas för någon individ i något land med hänvisning till traditionella sedvänjor. I och med denna paragraf har man försökt att ännu hårdare komma åt våld och förtryck som begås i hederns namn samt våld mot kvinnor (Regeringskansliet 2009). Sverige har tidigare tillåtit barn under 18 år att gifta sig med hänvisning till traditionella sedvänjor men införde först 2004 en åldersgräns på 18 år i lagen för att förhindra barnäktenskap och tvångs gifte (Lorentzen 2008). Enligt svensk lag ska ett äktenskap bygga på frivillighet och jämställdhet vilket inte tvångs giftermål gör (Schlytter 2004). Dock finns det i Sverige ingen specifik lagstiftning för brott som begås i hederns namn utan dessa regleras i Brottsbalken (Johnsson-Latham 2005).

3 Teoretiska analysverktyg

Nedan presenteras de teoretiska analysverktyg vi använder oss av i studien. De olika teorierna är makt enligt bland annat Foucault, det dramaturgiska perspektivet enligt Goffman samt maskulinitetsteorier efter Connell och Kuosmanen.

3.1 Makt

Vår empiri gör att vi har valt att använda oss av två olika maktdefinitioner för att förstå vårt material ur olika perspektiv. Dels som något man har, dels som något som utövas i relationer. Nedan presenteras först en kort sammanfattning av maktbegreppet för att visa att det är ett mångtydigt begrepp. Därefter presenterar vi de två olika perspektiv på makt vi valt att använda oss av i vår studie.

3.1.1 Olika definitioner av maktbegreppet

Begreppet makt kan definieras på många olika sätt. Vad man dock har varit relativt överens om är att makt är möjligheten till att kunna påverka något. Begreppet kan också sammankopplas med konflikter – att en person vinner kampen om makten och den andre förlorar, men så behöver det inte alltid vara. Makt kan även handla om tvång och negativa sanktioner, och utövas då med bestraffning som hot som redskap (Petersson 1991). Max Weber menar att: *”En maktrelation karaktäriseras av att någon har möjlighet att genomdriva sin vilja gentemot någon annan”* (Petersson 1991:6).

3.1.2 Makt som en egenskap, något man besitter

Petersson (1991) menar att makten i äldre traditionella samhällen var något som en person hade, det vill säga en egenskap. Han menar att makten var konstant då man inte kunde förlora den med tiden. Walter Korpi tar också upp detta då han menar att: *”Maktresurser är egenskaper hos en aktör som gör det möjligt för aktören att belöna eller bestraffa andra aktörer”* (Petersson 1991:6). Petersson et al. (1989) påpekar också att makten framför allt är associerad med män, men även med ålder.

Vi använder oss av denna definition av makt för att förstå hedersrelaterat våld och förtryck som ett patriarkalt system knutet till sociala positioner¹. För att förstå vad som händer när människor agerar tillsammans i ett samhälle använder vi ett annat maktbegrepp. Med stöd av Foucault kommer vi nedan att definiera detta.

3.1.3 Makt enligt Foucault

Makt enligt Foucault är något som är rörligt, ett styrkeförhållande som finns och skapas i varje möte människor emellan. Med andra ord är det inte något en person har, makt är inte personlig eller ett privilegium, utan något som växlar (Bergenheim 2005). Detta innebär att Foucault ser makt som en kraft som finns i alla sociala relationer vilket ger möjligheter till att kunna verka, påverka och förändra. Detta istället för något som kan ses som en resurs vissa personer har tillgång till, eller som en struktur. Med andra ord är makt relationell (Lindgren 2004).

---

¹ Patriarkat och sociala positioner definieras nedan under rubrikerna 3.4.1 och 3.4.3.

Foucaults maktbegrepp riktar sig mot det dagliga livet som sker i samhället. Han nämner två olika sorters makt, den ena vilken han kallar för *disciplinär makt* och den andra för *reglerande makt* (Lindgren 2004: 360). Den disciplinära makten utövas i form av normalisering, kontroll och sanktioner medan den reglerande makten istället utövas med lagar, förbud och straff (Nilsson 2008). Makt kan med andra ord utövas på olika sätt med olika tekniker (Eriksson & Markström 2000) och makten behöver inte bara vara verksam uppifrån och ned, utan kan även komma nedifrån (Meeuwisse et al. 2006).

Foucault menar att det finns en relation mellan vetande och makt och det är detta vetande som används för att kontrollera och utöva makt (Bergenheim 2005). Enligt Foucault verkar makten genom olika diskurser som finns i samhället. Diskurs kan förklaras som en referensram, som ett sätt att tänka eller tala om ett visst ämne eller tema i samhället. Till exempel hur man i vårt samhälle talar om hedersvåld och förtryck, vilket blir en gemensam utgångspunkt eller antagande (Giddens 2003).

Vi tillämpar Foucaults makt- och disciplineringsbegrepp för att förstå hur makt utspelar sig mellan olika personer, och diskursbegreppet för att förstå hur våra informanter talar om heder och hederskultur.

3.2 Det dramaturgiska perspektivet – Goffman

Goffman (1998) talar om hur en individ i sitt möte med andra individer iträder sig en roll för att så fördelaktigt som möjligt framställa sig själv och leverera det intryck som man önskar överföra. Detta för att uppnå en särskild önskad reaktion hos de andra, som han kallar publik. Goffman använder metaforerna teaterscen och roller för att förklara hur detta samspel i vardagen ser ut och menar att det är på scenen man iträder sig en roll. Det är viktigt att aktören själv tror på rollen han spelar för att det ska vara så trovärdigt som möjligt för publiken. Fasaden är den utrustning som individen avsiktligt eller oavsiktligt använder sig av vid sitt framträdande. Ett framträdande kan vara platsbundet, då man är beroende av en viss rekvisita för att kunna spela upp sin roll. Rekvisitan kan exempelvis vara kläder, möbler etcetera. När man sedan lämnar denna plats, stiger man också ur sin roll. Detta kan man kalla för att stiga av scenen och gå in bakom kulisserna, exempelvis i hemmet, där man tar det lugnt och laddar inför nya scenframträdanden. Goffman delar upp detta i en bakre region, där man förbereder sig inför ett framträdande och den främre regionen där framträdandet utspelar sig. Man vill hindra sin publik från att gå bakom kulisserna och ta del av något som inte är avsett för deras ögon. Det finns olika publiker för olika roller, och man vill ibland förebygga att de ska ta del av varandras framträdanden. Bakom kulisserna vill man vara noga med att publiken inte får ta del av den attityd man ibland uttrycker eller har till dem i dess frånvaro. När individen framträder på scenen är hon oftast angelägen om att leva upp till den norm som rollen hon spelar förväntas iträda.

3.3 Maskulinitetsteorier

Connell (2008) menar att det finns förväntningar på vad som är "riktig" maskulinitet. Denna maskulinitet kommer från mäns kroppar, genom att kroppen styr eller hämmar vissa handlingar. Exempel på detta kan vara att kroppen styr mäns naturliga aggressivitet och bidrar till att män inte tar hand om barn, vilket kvinnor istället gör. Hon tar upp att i media skildras heterosexualitet, manlig auktoritet och kvinnlig omvårdnad som norm. Det har pågått en debatt angående arvet och miljöns inverkan på maskulinitet, och vissa har kommit fram till en kompromiss där dessa samverkar i

skapandet av genusbeteende. Connell avvisar dock biologiska skillnader. Hon nämner exempelvis historiska och kulturella situationer där män vanligtvis inte är aggressiva och där våldtäkter är ytterst ovanliga, där flertalet tidvis är homosexuella samt där barnen inte främst tas omhand av mödrarna. I vår kultur kopplas genus till den manliga eller kvinnliga kroppen. Genusordningen² i Europa och Amerika skildras som där männen dominerar över kvinnorna, vilket av kvinnorörelsen kallas för "patriarkat". Giddens (2003) gör en beskrivning av hegemonisk maskulinitet:

"Ett uttryck som myntats av R.W. Connell som rör den dominerande formen av manlighet i genushierarkin. Även om den hegemoniska maskuliniteten underordnar andra manligheter och kvinnligheter kan den ifrågasättas av de senare. I de flesta västerländska samhällen idag förknippas hegemonisk maskulinitet med vita, heterosexuella, gifta, fysiskt starka män med makt." (Giddens 2003:556)

Detta menar Connell (2008) garanterar män en dominant position över kvinnor. Hon tar också upp heterosexuella mäns överordning över homosexuella män, och den stigmatisering det innebär att vara homosexuell man. Hon menar vidare att även icke-homosexuella män kan vara underordnade den hegemoniska maskuliniteten till exempel de man kallar för mesar, töntar, fegisar med mera, vilket förknippas med femininitet. Connell framhåller dock att män idag inte sällan kompromissar med kvinnor avseende exempelvis hemarbete och lön, och att långt ifrån alla män är dominanta och våldsamma mot kvinnor.

I mansdominerade genusordningar menar Connell (2008) att män ses som de som tjänar på att inte förlora sin överordnade ställning, medan kvinnor bör sträva efter förändring. I medeltal i hela världen är manliga parlamentsledamöter exempelvis tio gånger fler än kvinnor, vilket innebär att det är män som främst har statlig makt. I snitt i i-länderna arbetar kvinnor och män dock lika mycket, men skillnaden är att kvinnor arbetar mer oavlönat än vad män gör. Generellt blir män privilegierade i samhället i stort. Ekonomiskt sett så tjänar män också i snitt bättre än kvinnor, och kontrollerar ekonomin i större utsträckning. Gifta män kan också dra nytta av det obetalda arbete kvinnor utför i hemmet. När kvinnor blir misshandlade av män inom familjen beror oftast inte detta på att de inte är fysiskt kapabla att ta hand om eller försvara sig själva, utan att de snarare har antagit rollen som vanmäktig, vilket mannen gett dem. Vissa män använder sig av våld för att inte förlora sin överlägsna position över kvinnan. Detta kan handla om allt från sexuella "oskyldiga" anspelningar till mord på grund av exempelvis en separation. Vanligtvis följs även fysiska angrepp av psykiska attacker. Hon menar exempelvis att män dominerar både i samhället och i familjen, och att de inte är lika utsatta som kvinnor när det handlar om risken att bli utsatt för våld i relationer. Connell (2008) tar upp en intressant aspekt då hon påpekar att våld inte hade varit nödvändigt att tillämpa om hierarkin med mannen överst hade varit självklar och obestridlig. Män blir "tvungna" att ta till våld när deras position hotas. Connell (2008) talar även om könsroller, om hur män och kvinnor följer de mönster och beteenden som förväntas av dem på grund av deras kön. Maskulinitet och femininitet kan därmed ses som något som kommer ur ett inlärt socialt beteende.

Kuosmanen (2001) beskriver att "män blir män" genom samvaro med andra män, vilket kallas för homosocialitet. Redan i barndomen börjar homosocialiteten ta fart och vidareutvecklas under livet

---

² Nationalencyklopedins (2009 a) definition på genusordning är: "Begrepp myntat och utvecklat inom framför allt antropologi, etnologi, historia och sociologi för att beteckna den sociala struktur som rör kön och som skapar en sorts reglering av män och kvinnor i samhället och på individnivå". Genusordning är synonymt med könsmaktsordning.

genom gemenskap med andra män. Lindgren hänvisar enligt Kuosmanen (2001) till Harriet Holter och Hanne Haavind som beskriver att det handlar om makt. Då män är överlägsna kvinnor söker de därmed bekräftelse av andra män, då det vore onödigt att bli bekräftad av kvinnor eftersom det inte skulle ge mer inflytande eller makt. Connell menar (ibid.) att män söker sig högre upp i manliga hierarkier. Lindgren menar vidare (ibid.) att även fast män kan bete sig olika när de inte är tillsammans gör ofta gruppen av män att detta ändras till ett gemensamt beteende när de är tillsammans. Det handlar inte om mäns strävan efter makt över kvinnor, utan om att hamna högre upp i den makthierarki de redan har sedan tidigare i historien. Kuosmanen (2001) menar också att inom grupper av män finns en hierarki vilket det råder konkurrens om. Hur högt man kan klättra beror på om man i olika aspekter lever upp till de andras förväntningar, vilka kan variera inom olika grupper. Han tar upp att det vanligtvis uppskattas att visa sig stark och inte visa "svaga" känslor öppet, eller att i vissa grupper kanske objektifiera kvinnor eller ta avstånd från femininitet. Han menar att de homosociala grupperna inte endast utesluter kvinnor, utan även vissa män som inte tillför något eller anses ha lägre rang. Han menar dock att om man tar avstånd från en homosocial grupp så finns det andra eller heterosociala grupper man kan vända sig till. Foucault menar enligt Hirdman (2003) att det inte räcker med att man föds in i en social position som man utan att män under resten av livet måste kämpa för att bibehålla denna position.

3.4 Teoretiska begrepp

Nedan presenterar vi ytterligare vissa teoretiska begrepp så som vi förstår dem och vidare kommer att använda oss av dem i vår studie.

3.4.1 Patriarkat

Patriarkat är ett begrepp som refererar till heterosexuella mäns genusherravälde, det vill säga att män dominerar över kvinnor (Connell 2008). Enligt Giddens (2003) är alla kända samhällen patriarkaliska, det som skiljer dem åt är graden och arten av den makt som män utövar eller besitter. Typiskt för ett patriarkalt samhälle är att arvsrätten och släktnamnet förs vidare genom männen (Schlytter & Linell 2008). Nationalencyklopedin förklarar patriarkat som ett: *"Familje- eller samhällssystem där den politiska och ekonomiska makten, både inom hushållet och i den offentliga sfären, innehas av äldre män, och där följaktligen varken kvinnor eller yngre män deltar i det formella beslutsfattandet. Medan det således alltid rör sig om mansdominans, kan graden och karaktären av kvinnoförtryck variera. Allmänt samhällsvetenskaplig benämning på sociala system inom vilka kvinnor är underordnade män"* (Nationalencyklopedin 2009 b).

3.4.2 Förtryck

I uppsatsen menar vi med förtryck att det är något som utövas i syfte att hålla personer eller grupper i maktlöshet genom hårda åtgärder (Nationalencyklopedin 2009 c).

3.4.3 Social position

Social position är ett begrepp som myntats av Giddens (2003). Han förklarar det som *"den sociala identitet en individ har i ett visst samhälle eller i en viss grupp. Sociala positioner kan vara generella*

till sin natur (till exempel de positioner som hör till könsrollerna) eller vara mer specifika som i fallet med yrkespositioner” (Giddens 2003:566).

4 Metod

Detta kapitel tar upp vilka metoder vi använt oss av för att genomföra vår studie. Nedan beskrivs först hur vi genomfört vår intervjustudie. Efter det följer ett stycke om vilka etiska överväganden vi gjort samt vilken förståelse vi haft innan studien. Kapitlet avslutas med en kvalitetssäkring där studiens validitet, reliabilitet samt generaliserbarhet diskuteras.

Då vårt syfte är att få en inblick i hur killar som tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck beskriver heder och ”hederskultur”, samt sina egna upplevelser av och avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck, har vi valt att använda oss av en kvalitativ ansats. Detta eftersom vårt undersökningsområde handlar om att få en djupare förståelse kring killarnas egna erfarenheter och upplevelser. Vi valde att använda oss av intervjuer som metod för vår studie då vårt mål inte var kvantitativ kunskap utan vi ville få tillgång till killarnas språk, hur de tänkte, och förstå innehållet av meningarna och orden, med andra ord hela upplevelsen för individen. Enligt Kvale (1997) får man genom intervjun möjligheten att se vissa aspekter av den intervjuades livsvärld på ett nyanserat sätt och man får även möjlighet att uppfatta den ordlösa kommunikationen som kroppsspråket står för. Dock vill vi poängtera att en intervju är ett samtal där man som intervjuare och intervjuperson påverkar och påverkas av varandra, vilket skapar en unik situation som inte kan återskapas av någon annan (ibid.). Vårt undersökningsområde kring killarnas upplevelser handlar snarare om att få en djupare förståelse av ämnet, det vill säga beskrivande data (Larsson 2005) än att dra lärdom av hur vanligt förekommande eller hur stor andel av en viss grupp som har en viss åsikt, till exempelvis positiv eller negativ syn på heder. Då hade en kvantitativ ansats varit mer passande (Elofsson 2005).

Innan vi vidare beskriver hur vi gått tillväga vill vi säga något om våra litteraturstudier. Den litteratur vi har använt oss av har vi främst hittat genom sökmotorer som Gunda och Libris där sökorden har varit exempelvis *heder*, *hedersrelaterat våld*, *heder + killar*, och *hederskultur*. Vi har även använt oss av hemsidan *uppsatser.se* där vi funnit tidigare forskning inom området. Genom att ta del av litteraturlistor i tidigare forskning har vi även fått bra tips på vidare litteratur som har varit användbar i vår studie. Eftersom forskning inom området heder och hedersrelaterat våld och förtryck enligt vår mening inte är så omfattande har mycket av den litteratur vi studerat hänvisat tillbaka till samma forskning. När vi sökt litteratur kring teorier har vi även här använt oss av Gunda där vi sökt på ord som *maskulinitet*, *Goffman*, *makt och Foucault*, då vi redan hade ganska klart för oss vilka teorier vi var ute efter.

4.1 Intervjustudie som kvalitativ insamlingsmetod

Vi valde som sagt att göra intervjuer, där sammanlagt fyra killar deltagit. Informanterna är i åldrarna 19-33 vid tillfället för intervjun. Tre av killarna är kurder och kommer ursprungligen från Irak och en kommer från Bosnien. Eftersom hederskultur inte har något samband med religion, så har vi valt att inte fokusera på vilken religiös tillhörighet våra informanter anser sig ha eller inte ha. Alla killar har aktivt tagit avstånd från våld och förtryck i hederns namn och arbetar med attitydförändrande arbete för lika rättigheter mellan könen. Informanterna bor idag i två olika städer i Sverige.

4.1.1 Urval och urvalsprocess

Från början var vår tanke att alla informanter skulle ha tagit avstånd från "hederskulturen" och på grund av detta också eventuellt ha lämnat sina familjer. Detta vittnar dock om vår okunskap i ämnet då flera informanter menar att man inte helt kan ta avstånd från eller lämna en kultur, att det finns mycket positivt inom "hederskulturer" och att de varken har behövt eller velat ta avstånd från sina familjer för att kunna engagera sig i frågan. Efter ett samtal via telefon med en av informanterna valde vi därför att rikta in oss på killar som tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck och som har kunskap inom ämnet heder och "hederskultur". För att vi inte skulle vara beroende av föräldrars samtycke valde vi att intervjua killar över 18 år. Eftersom vi ville inrikta oss på killars erfarenheter och inte äldre mäns, var vårt mål att informanterna helst skulle vara under 35 år. Vår önskan var från början att intervjua sex till åtta informanter, men detta var tyvärr inte möjligt då vi hade svårigheter att finna informanter till vår studie.

Vi hade som sagt ovan stora problem med att finna informanter som passade vår målgrupp. Vi sökte informanter till vår studie bland flera olika verksamheter som engagerar sig mot hedersrelaterat våld och förtryck runt om i landet, varav vissa inte velat eller har haft möjlighet att hjälpa oss med rekryteringen. Av etiska och konfidentiella skäl väljer vi att inte redogöra för vilka vi vänt oss till. Vår tanke var från början att sätta upp ett anslag på platser där dessa killar kunde tänkas finnas, där vi berättade och vår uppsatsidé samt efterlyste intervjupersoner. Dock fick vi inte någon möjlighet till detta då ingen nappade på att sätta upp ett anslag i sina lokaler. En av informanterna fick vi kännedom om via en verksamhets hemsida. Genom mailkontakt och hjälp av honom fick vi kontaktuppgifter till övriga informanter. En av dem kontaktade vi själva via mail och fick positivt svar om att han var villig att ställa upp. Resterande två informanter hjälpte vår kontaktperson, det vill säga den första informanten, oss med att rekrytera via den verksamhet som han är engagerad i och som han ansåg passade för vår studie. Billinger (2005) nämner att man just på detta sätt, via en kontaktperson, kan få tag på informanter till en studie. Vår kontaktperson föreslog att vi skulle ändra delar av vårt syfte till att innefatta personer som tagit avstånd från våld och förtryck i hederns namn istället för personer som har *lämnat* "hederskulturen", vilket vi också gjorde då vi anser att det skulle ha begränsat oss avsevärt och inte heller gett oss mer kunskap. Dock ändrade vi syftet till *hedersrelaterat våld och förtryck* istället för *våld och förtryck i hederns namn* som föreslagits, då vi inte ville föregå vårt resultat.

4.1.2 Tillvägagångssätt vid intervjuerna

Intervjuerna skedde individuellt och var halvstrukturerade. Detta innebär ett mellanting mellan en välorganiserad intervju, där man följer intervjuguidens färdigformulerade frågor, och en öppen intervju, där man mer fritt talar kring olika teman (Kvale 1997). Detta gav oss möjlighet till att styra intervjun för att vara säkra på att täcka vad vi avsåg undersöka, samtidigt som vi lämnade utrymme för informanterna att ta upp vad de ansåg var viktiga synpunkter (Billinger 2005). Detta gjorde även att vi kunde ställa följdfrågor och inte rätta oss efter vår intervjuguide till punkt och pricka för att få ett flyt i intervjun. Denna metod gav oss också möjligheter till att fånga upp och bygga vidare på vad

informanterna berättade för oss (Halvorsen 1992). Vid de första intervjuerna följde vi intervjuguiden³ striktare än mot slutet då vi efterhand kände oss mer fria att låta intervjun ha sin egen gång. Dock bortsåg vi från vissa frågor i intervjuguiden då det under intervjuerna framkom att de saknade relevans, exempelvis frågor kring avståndstagande från familj och hjälp från myndigheter i denna process. Nackdelen med det halvstrukturerade tillvägagångssättet var att det gav oss vissa svårigheter i struktureringen av empirin under resultat och analysdelen, vilket även Kvale (1997) poängterar.

En av intervjuerna tog plats i en lokal som vi bokade på institutionen för socialt arbete, medan de tre resterande genomfördes på en plats vår kontaktperson valt. Intervjuren tog mellan 45 och 75 minuter. Vid intervjuerna var vi båda närvarande och vi ledde två intervjuer var. Under intervjuerna organiserade vi oss så att en av oss intervjuade medan den andre antecknade. Detta för att få struktur och koncentration på en uppgift samtidigt som den intervjuade skulle känna sig mer bekväm i att bara ha en intervjuare. Den andre kunde dock flika in om det var något som man ville tillägga. Intervjuerna registrerades genom bandinspelning för att man som intervjuare skulle kunna koncentrera sig på informanten och en uppgift, utan att behöva anteckna, samtidigt som pauser och tonfall registrerades på band (Kvale 1997). Dock missar man aspekter som intervjuarens kroppsspråk och ansiktsuttryck vid en bandinspelning, vilket Kvale (1997) kallar för en *”avkontextualiserad version av intervjun”* (Kvale 1997: 147). Personen som inte intervjuade antecknade i fall av att materialet skulle vara ottydligt eller förstöras. Detta innebar också att man antecknade relevant kroppsspråk och andra viktiga aspekter som gått förlorat och inte registrerats. Vi avslutade varje intervju med att fråga om det var något de ville tillägga eller undrade över, vilket Kvale (1997) rekommenderar.

4.1.3 Bearbetning och analys

Intervjuerna transkriberades så snart det var möjligt efter intervjutillfällena. Detta för att vi, om det var svårt att höra, skulle komma ihåg ungefär vad som sagts, vilket också gjorde det lättare att urskilja samtalen. Den första intervjun transkriberade vi tillsammans, men då detta tog lång tid valde vi senare att dela upp resterande intervjuer för transkribering. Efter denna process bytte vi och lyssnade på varandras material för att kontrollera att vi hört och skrivit rätt för att undgå missuppfattningar. I transkriberingen har vi försökt att återge det som sagts i talspråk, samtidigt som vi har sållat bort upprepningar och vissa utfyllnadsord som exempelvis *liksom*. Detta gör att materialet enligt oss är en blandning mellan tal- och skriftspråk. I en utskrift missar man ibland bakomliggande budskap som förmedlas genom kroppsspråk eller ironi i rösten. Vi har därför även försökt att i texten återge vad informanterna menat och uttryckt. Detta kan dock ha gjort att vi kan ha misstolkat, men enligt Kvale (1997) bygger alla utskrifter på en tolkning. I de fall vi uppfattat det sagda på olika sätt har bandinspelningen gett oss möjlighet att gå tillbaka och lyssna igen.

Utskrifterna bearbetades genom att vi började med att läsa och sortera materialet utefter våra tre frågeställningar och valde ut det vi ansåg var viktigast och mest talande. Detta gjorde vi genom att markera i texten med olika färgpennor. De fyra intervjuerna jämfördes sedan med varandra för att försöka hitta gemensamma nämnare. För att skapa en hanterbar bild av allt insamlat material har vi delat in vårt material utifrån våra tre frågeställningar (Larsson 2005), där vi blandat material från

---

³ Se bilaga.

olika intervjuer och presenterar både likheter och skillnader. Under frågeställningarna har vi också sorterat materialet utifrån olika teman som framkommit under intervjuerna. Dock har det varit svårt att särskilja olika teman då de går mycket in i varandra. Detta har för oss inneburit att flera teman ibland behandlats samtidigt då de inte går att särskilja utan hänger ihop. Det blir exempelvis svårt att tala om heder utan att nämna kvinnans sexualitet. Detta har gjort att vi på vissa ställen använt oss av samma citat, då de har varit väldigt talande för det vi ville förklara.⁴

Texten presenteras genom meningskoncentrering, vilket betyder att informanternas uttalanden har kortats ner i en sammanfattande text, utan att ta bort den huvudsakliga innebörden (Kvale 1997). Resultatet presenteras ofta tillsammans med exemplifierande citat för att göra det mer talande och tydligt vad informanterna menar.

Den filosofiska utgångspunkt vi använt oss av i analysen har varit en kombination mellan den fenomenologiska och den hermeneutiska beskrivningen. Den fenomenologiska beskrivningen försöker beskriva verkligheten så korrekt som möjligt utifrån hur den upplevs och beskrivs av informanterna. Tanken bakom fenomenologin är att man sätter sin egen förförståelse i bakgrunden eller helt bortser från denna. Detta är dock inte möjligt att göra, då en beskrivning alltid är en tolkning då man som forskare väljer vad man ser och lyfter fram (Thomassen 2007), vilket även vi har gjort. Den hermeneutiska beskrivningen däremot tolkar och söker förståelse för vad informanterna berättar och deras livsvärld (ibid.). Man eftersträvar här inte en absolut sanning utan söker nya vägar att förstå (Kvale 1997). Anledningen till att vi valt att kombinera båda dessa skilda sätt att tolka på har varit då vi i delar av materialet velat lyfta fram precis vad informanterna menat, medan vi i andra delar känt att vi velat tolka utanför det sagda. Då vi både arbetat utifrån empirin, det vill säga induktivt, och i andra delar utgått direkt från teoretiska perspektiv, det vill säga deduktivt, menar vi att vi arbetat abduktivt i analysen av materialet, vilket är en kombination av de båda (Larsson 2005).

4.2 Etiska överväganden

Vid all forskning är det viktigt att man reflekterar etiskt över sina ställningstaganden. Man måste ta hänsyn till om kunskaperna studien bidrar till överväger intrånget i en persons privatliv. Det är därför av stor vikt att man följer de forskningsetiska riktlinjerna, vilka är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet för att kunna säkerställa och värna om de personer som ingår och har ställt upp i studien (Halvorsen 1992).

Både vid rekryteringen av informanter och i början av intervjuerna informerade vi om vår studie och dess syfte. Vi gav också informanterna möjlighet att ställa eventuella frågor kring studien innan vi började samt frågade om vi fick lov att spela in samtalet på band. Vi informerade om att det var helt frivilligt att medverka och att de när som helst under intervjun kunde välja att inte svara på någon fråga eller avbryta intervjun helt. Vi poängterade även att de inte behövde ange något skäl till detta. Efter intervjun frågade vi om det var något de sagt som de inte ville att vi skulle ta med i studien, och att de även vid ett senare tillfälle kunde ångra sin medverkan eller önska stryka vissa delar av den information de gett. Vi lämnade då våra kontaktuppgifter för att de skulle ha möjlighet att höra av sig. Vi har informerat om att de kommer att vara anonyma, det vill säga att deras namn inte kommer

---

⁴ Se till exempel under rubrik 5.1.1 och 5.1.2.

att användas i studien. Vi har även valt att ändra eller utesluta vissa delar som kan möjliggöra en identifikation av intervjupersonerna, exempelvis har vi valt att inte nämna vilka organisationer vi har kontaktat eller i vilken del av landet. Vi har också behandlat uppgifterna med försiktighet för att ingen obehörig ska kunna ta del av dem och de kommer endast att användas till denna studie och dess syfte. Därmed har vi tagit del av och informerat om de fyra forskningsetiska principerna (Kvale 1997; Vetenskapsrådet 2009).

En etisk diskussion vi ställdes inför var huruvida det var etiskt rätt att rekrytera informanter via en kontaktperson då risken fanns att de ställde upp för att de befann sig i en beroendeställning till denne då han är ledare för en grupp som två av killarna tillhör. Men då detta var vår enda möjlighet att finna informanter till vår studie ansåg vi att det var godtagbart. Då vi kände till att intervjupersonerna var engagerade i och arbetade aktivt för att föra ut frågan kring våld och förtryck i hederns namn litar vi på att de ställde upp av fri vilja. Eftersom frågor kring familj och egna upplevelser kan vara känsligt att tala om, då vi inte känner till deras bakgrund och historia, var vi noga med att vara försiktiga när vi förde dessa frågor på tal för att inte kränka någon.

Vi har även haft funderingar över vilken makt vi som forskare har, exempelvis genom hur vi väljer att framställa resultaten och informanterna. Vi har därför varit noga med och försökt att inte framställa våra informanter på ett stigmatiserande eller utmålande sätt, men då läsaren själv gör sina egna tolkningar är detta inget man kan garantera.

4.3 Förförståelse

Vår förförståelse ligger till stor del i Marias praktik på ett skyddat boende för tjejer med hedersrelaterad problematik samt till viss del då Charlotte har stött på frågan under sin praktiktid inom socialtjänsten. Innan vi påbörjat vår praktik bestod vår kunskap främst av den bild media presenterat, samt vissa skönlitterära framställningar som vi själva valt att ta del av. Vi anser dock båda att vi saknar tillräckliga kunskaper inom området, och känner ett stort engagemang inför att lära oss mer.

Den bild vi tidigare haft av hedersrelaterat våld och förtryck har främst speglat flickors situation där de många gånger varit tvungna att bryta upp och lämna familjen på grund av våld och förtryck. Innan vi fått kontakt med informanterna trodde vi även att dessa killar hade varit tvungna att lämna sina familjer. Resultatet visar dock att det enligt vår mening förhåller sig annorlunda för dem då vi i studien funnit att killar många gånger kan ta avstånd från vissa negativa aspekter av "hederskulturen" så som våld och förtryck i hederns namn, utan att behöva bryta med familjen, vilket många gånger inte är möjligt för flickor.

4.4 Kvalitetssäkring

Syftet med vår studie är att få en inblick i hur killar som tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck beskriver heder och "hederskultur", samt sina egna upplevelser av och avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck. Nedan presenteras vad vi ser som studiens styrkor och svagheter.

4.4.1 Validitet

Validitet innebär att man i slutändan har undersökt det man avsåg att undersöka, att det finns en giltighet eller relevans mellan resultaten och det vi undersökte (Halvorsen 1992). Enligt Svenning (2003) är det lättare att kunna uppnå validitet i en kvalitativ undersökning än i en kvantitativ. Han menar vidare att validiteten kan påverkas om man exempelvis gjort urvalsfel. Då vi rekryterade informanter genom en kontaktperson kunde urvalet ha blivit snedvridet. Dock anser vi att vårt urval varit både representativt och gett oss ett omfattande och innehållsrikt material då informanterna hade både liknande och skilda upplevelser i jämförelse med tidigare forskning samt att de gav specifika och relevanta svar (Kvale 1997). Kvale nämner även att intervjupersoner oftast väljs efter tillgänglighet. Vad som också kan påverka validiteten är om intervjufrågorna är luddigt formulerade, men vi anser att våra intervjufrågor har varit oss behjälpliga för att få svar på våra frågeställningar. Då vi har använt oss av en halvstrukturerad kvalitativ intervjuguide har det funnits utrymme för att ställa följdfrågor samt fått förklarat delar vi inte förstått, vilket vi anser har bidragit till att höja vår validitet. Då vi båda varit närvarande när vi genomfört intervjuerna har vi haft möjlighet att stämma av med varandra om vi har uppfattat informanternas svar på samma sätt. Detta menar vi har gjort våra resultat mer giltiga (Svenning 2003). Vad som även stärker validiteten i vår studie är att vi diskuterat vår empiri i en seminariegrupp och med vår handledare.

4.4.2 Reliabilitet

Reliabilitet syftar till att se om undersökningen är pålitlig eller med andra ord tillförlitlig. Om man har hög reliabilitet innebär det att liknande undersökningar ska ge ungefär samma resultat (Halvorsen 1992). I en kvalitativ undersökning påverkar både människan och den tekniska utrustningen, vilka ses som mätinstrument, studiens reliabilitet. Även den metod man använt sig av har betydelse och påverkar vilka resultat man får fram (Svenning 2003). Då vi ville undersöka killarnas upplevelser och uppfattningar kring heder och "hederskultur" på djupet menar vi att den kvalitativa halvstrukturerade intervjumetoden var den metod som bäst gav oss möjlighet att få fram tillförlitliga svar då vi kunde ställa följdfrågor samt få bekräftelse på om vi hade uppfattat rätt (Halvorsen 1992). Vi anser även att våra svar blev ännu mer tillförlitliga då vi både spelade in på bandspelare och antecknade under intervjun, samt att vi båda närvarade (Svenning 2003). Svenning (2003) nämner också att man som intervjuare kan påverka de svar man får från informanten, vilket kallas för intervjuareffekt. Detta kan exempelvis vara genom kroppsspråk och miner. Eftersom man alltid i ett möte påverkas av varandra kan man inte bortse från att vi också påverkade och påverkades av informanterna. Då stämningen och atmosfären i rummet var avslappnad och tre av informanterna befann sig i en miljö de kände sig hemma i, fick vi uppfattningen att de kände sig trygga att tala öppenlydligt kring dessa frågor. Då vi även fick ett resultat som till stora delar överensstämmer med liknade studier, exempelvis Eliassons studie (2008), anser vi att vår studie är tillförlitlig, alltså har hög reliabilitet.

4.4.3 Generaliserbarhet

Schofield beskriver enligt Kvale (1997) generaliserbarhet som ett försök att bestämma vad som är vanligt, allmänt och typiskt. Han menar att ens studie ska överensstämma med majoriteten i samhället. Då vår undersökning är kvalitativ är syftet med resultatet att vara mer exemplifierande än generaliserande. Samtidigt strävar vi efter en representativ förståelse och kunskap som är giltig utöver dessa fyra intervjupersoner (Svenning 2003). Eftersom vi endast har intervjuat fyra personer kan det vara svårare att generalisera resultatet än om vi hade haft ett större urval.

Intervjupersonernas stora kunskap och engagemang inom området samt att resultatet till stor del överensstämmer med tidigare forskning gör dock att vi anser att resultatet är relativt representativt.

5 Resultat

Innan vi påbörjade vår studie var vår förförståelse att man kan "lämna" en kultur, då vi främst hade våldsutsatta tjejer som referensram som många gånger är tvungna att lämnas sina familjer. För killar har vi dock kommit fram till att det handlar om något annat, vilket vi märkte då vi påbörjade rekryteringen av informanterna. Vad som då kom fram var att killarna tog avstånd från vissa delar av kulturen, men är inte tvungna, kan eller vill inte lämna den helt. Nedan presenteras det resultat som framkommit under våra intervjuer. Resultatet presenteras utifrån våra tre frågeställningar och har därefter delats in under centrala underteman som framkommit under intervjuerna. Namnen som används i studien (Azad, Karzan, Dana och Sirwan) är fingerade, killarna heter egentligen något annat.

5.1 Hur förklarar killarna heder och "hederskultur"?

5.1.1 Heder, anseende, rykte och skam – Vad andra anser om dig och din familj

En av killarna i vår studie, Azad, förklarar heder som att det är allt man kan ha, allt vad en familj kan ha och har man inte heder så finns man inte. Ingen i samhället där man bor respekterar en om man inte har heder. Vidare förklarar killarna att heder har med anseende och rykte att göra. För att man ska kunna bli respekterad av andra måste man ha ett fint rykte och anseende. Karzan förklarar det så här:

"Ens anseende är ju liksom själva huvudbeståndsdelen av ens, ens heder. Fast mycket bygger ju på också hur du ska kunna upprätthålla den hedern (...) Mycket bygger på att kunna kontrollera tjejens sexualitet (...) om du inte kan kontrollera kvinnan så är du inte man. Det är mycket det, det handlar om. Så om du inte är man alltså har du inget rykte och då har du dåligt rykte med andra ord. Och därigenom så blir du, man kan nästan kalla det för ett socialt självmord. Människor bara fryser ut dig."

Anledningen till varför rykten har en så stor betydelse är enligt Dana att det är ett gruppcentrerat samhälle. Rykten behöver inte heller vara sanna för att de ska få konsekvenser för en familj och påverka mäns heder. Det är därför som det allra viktigaste för att överleva är att bli accepterad av gruppen. Heder är något som män har och är direkt kopplat till kvinnans sexualitet. Sköter sig inte kvinnan så får familjen dåligt rykte, vilket gör att männen måste kontrollera kvinnorna. Dana anser att man lika gärna kan kalla det för ryktes- eller skamkultur än för hederskultur då man hela tiden lägger energi på vad andra ska tänka om en och ens familj. Att man konstant tänker på skammen så att familjen inte framstår som dålig i folks ögon. Han menar att det är i ryktet och i skammen som hederskärnan ligger.

Till skillnad från de andra så anser Karzan att heder för honom även innebär att man ska vara mentalt stark, att man ska våga stå för sina åsikter och ta ställning i frågor även om inte majoriteten håller med, vilket går emot de övriga killarnas syn på vad heder står för.

Flera av killarna betonar även att det är viktigt att vara medveten om att heder finns i alla samhällen och kulturer, att alla människor har heder men att skillnaden ligger i hur man behandlar kvinnorna på, hur man begränsar dem.

5.1.2 Kvinnans sexualitet och beteende

Bland annat Dana nämner för oss att det finns två olika typer av heder⁵, varav det ena begreppet oftast missas att tas upp för diskussion. Det begreppet är *namus* och är direkt kopplat till kvinnans sexualitet och beteende, med andra ord att kvinnan har kvar sin oskuld, att hon inte umgås med killar, att hon helt enkelt följer normen för vad hur en kvinna ska bete sig. Som vi förstår det kan en man vara ohederlig genom att till exempel begå våldsbrott, vara kriminell eller genom att råna en person. Detta innebär dock att man har sin *namus* kvar, även om man har begått ohederliga handlingar. Men den dagen man förlorar sin *namus*, det vill säga när allmänheten har fått kännedom om eller att ett rykte har startats att en kvinnlig familjemedlem har gått utanför normen för kvinnligt sexuellt beteende, har man förlorat sin heder, vilket då inbegriper båda hedersbegreppen.

Karzan förklarar väldigt tydligt hur sambandet mellan heder och kvinnans sexualitet hänger ihop:

"Ens anseende är ju liksom själva huvudbeståndsdelen av ens, ens heder. Fast mycket bygger ju på också hur du ska kunna upprätthålla den hedern (...) Mycket bygger på att kunna kontrollera tjejens sexualitet och det här det är det som spelar roll. Spelar mest roll, för om du inte kan i dessa starka patriarkala samhällen så handlar det väldigt mycket om du inte kan kontrollera kvinnan så är du inte man. Det är mycket det, det handlar om. Så om du inte är man alltså har du inget rykte och då har du dåligt rykte med andra ord. Och därigenom så blir du, man kan nästan kalla det för ett socialt självmord. Människor bara fryser ut dig."

Man är ingenting eller ingen utan heder i dessa samhällen, för att gå tillbaka till vad Azad sa: " *det är allt man kan ha*". När man ser det ur denna synvinkel och att konsekvensen blir som Karzan förklarar det ett "socialt självmord" får man en större förståelse för hur oerhört viktigt det är att ha sin heder intakt. Det är därför enligt Dana som papporna skyddar eller kontrollerar sina döttrars sexualitet, att de med hans ord " *tar över makten och äger just den här frågan*". Detta gör de, därför att kvinnorna i dessa samhällen har liten chans att klara sig själva utan en man som försörjer dem. Den enda möjligheten till att gifta sig och då bli försörjd är att hon har sin oskuld kvar, med andra ord att hon har ett fint rykte och är respekterad av andra i ens omgivning. Dana förklarar det med att:

"Han gör det inte av hat utan han gör det lite mer av kärlek."

Han säger även att det kan vara svårt att gå ifrån de här värderingarna när man har växt upp med dem, speciellt när det drabbar hela familjen. Att en flicka i familjen inte har sin oskuld kvar eller inte har ett gott rykte innebär att ingen kommer att vilja bilda äktenskap med resterande familjemedlemmar. Ens handlingar drabbar fler än en själv och får konsekvenser för alla i släkten.

---

⁵ Det andra begreppet för heder är *sharaf* (Elektra 2009 b).

Karzan belyser också detta sätt att förstå heder genom att kalla tanken om kvinnans oskuld för en myt. Även Azad anser att det är ett påhitt, att det är männen som har kommit på allt, att kvinnor ska vara underordnade.

5.1.3 Bild i samhället

Tre av killarna tar upp samhällets syn på "hederskultur" och menar att allmänheten generellt sett inte har en positiv syn på heder. Karzan uttrycker det så här:

"Men, jag tror att människor brukar liksom ha den tanken liksom att heder handlar om, heder är någonting dåligt, heder är någonting fult liksom, men ni själva vet ju att begreppet handlar om personlig, alltså personlig... jag letar efter rätt ord, anseende."

Mycket av den okunskap som råder i samhället beror enligt Karzan på den bild som media visar. Han menar att fokus läggs på invandrare från mellanöstern och då speciellt på personer med muslimsk bakgrund. För att tydliggöra att heder inte har med religion att göra nämner han Fadime Sahindal⁶ som var kristen turk. Däremot anser han att:

"Heder har väldigt mycket med kultur att göra, men framförallt det beror också typ, med synen på kvinnan har det också mycket att göra, beroende på varifrån man kommer."

Dock anser Sirwan att det blir missvisande om man enbart ser det som en "kulturell grej". Han menar att man måste problematisera och reflektera över vad heder egentligen står för och tycker att man istället för hedersrelaterat ska kalla det för *våld och förtryck i hederns namn*. Okunskapen i samhället gäller även det att man tror att heder enbart finns i vissa samhällen men att heder finns i alla samhällen, vilket enligt Dana också då får den konsekvensen att heder enbart står för någonting negativt. Han menar att: *"vi ska inte svartmåla hela det här systemet att tänka att man ska vara en bra människa"*. Han menar också att man ska vara försiktig med hur man använder sig av termen hedersrelaterat då det lätt bidrar till att man stämplar alla personer från just den här kulturen. Han säger att:

"Alla har heder, men man kanske inte har just det här sättet att behandla kvinnorna på, eller begränsa kvinnorna på."

Dana anser även att okunskapen ligger i vårt sätt att se på vem som är förövaren. Han menar att kvinnor kan vara både förövare som offer, att det även finns mödrar som planerar till hedersmord.

5.1.4 Gruppen

Gruppen, släkten, familjen är något som under alla intervjuer framträder som något centralt. Enligt killarna ligger ens chanser att överleva i händerna på gruppen, att gruppen ska acceptera en, det handlar helt enkelt att man ska ha ett gott rykte. Dana kallar det kollektiva samhället för ett *"vi-samhälle"*. I dessa samhällen går gruppens välmående alltid före individens. Han uttrycker det så här:

"Alltså, gruppen måste må bra, gruppens värde hela tiden måste man tänka på. (...) Gruppen går först. (...) Då bryr man sig inte om individen."

---

⁶ Fadime Sahindal blev mördad av sin far 2002 i hederns namn.

Detta kommer sig av att en individs handlingar får konsekvenser för resterande familjemedlemmar. Mycket av detta går enligt Karzan och Sirwan tillbaka på att familjerna lever i länder där staten inte har så stor makt utan att man som familj är ekonomiskt, socialt och emotionellt beroende av varandra för att överleva. Deras välfärd med Danas ord ligger i familjen och att de övriga medlemmarna av samhället ska acceptera en. Gruppen och familjen sätter även press på att fadern ska agera när det har uppstått en ryktessituation. Ansvaret att utföra handlingar ligger först och främst på fadern men han kan också lägga över ansvaret på unga män i släkten. Men gör de eller han inte någonting åt det så går ansvaret över på de övriga i släkten. Detta innebär att någon i släkten kommer att agera förr eller senare för att återupprätta familjens heder. Fadern har då stark press på sig att se till att återupprätta hedern. Konsekvenserna av att han inte agerar själv eller genom en yngre familjemedlem gör att han ses som en dålig man och blir utfrysad enligt Karzan. Dana menar också att om man som kille har fått det ansvaret på sig, men inte agerar kan det leda till att man får skuld och skam.

5.1.5 Mäns över- och kvinnors underordning

Kvinnors och mäns skilda roller framkommer tydligt i intervjuerna. Det finns stora skillnader för vad som är tillåtet för killar/män och vad som är tillåtet för tjejer/kvinnor och vilken position i familjen som man har. Den hierarkiska ordningen i familjen följer enligt Dana vanligtvis mönstret att fadern är överst i familjen, sedan kommer modern, söner och sist kommer döttrar. Dana förklarar varför det ser ut på det här sättet:

"Tjejerna måste alltid vara underordnade, det spelar ingen roll vilken ålder. De kan vara mycket äldre än bröderna, men så länge han är kille, där har man mycket med könsdiskriminering att göra. För att han har också sitt ansvar att föra familjens namn vidare."

Även Sirwan uttrycker att det handlar om könsmaktsordning och frågor om jämställdhet, att det har med kvinnors underordning och mäns dominans att göra, men att detta även gäller i alla kulturer i alla länder, säger han. Dana kallar det för en moral i samhället, att mannen ska vara överordnad och kvinnan underordnad. Att kvinnor har svårt att klara sin försörjning utan en man beror enligt Dana på den syn som finns att kvinnan är "en mans ägodel, att hon tillhör mig". Samtidigt menar Dana att det även finns en stor respekt för kvinnor i dessa kulturer, de flesta dikter handlar till exempel om kvinnors värde. Detta kallar han för en dubbelmoral, att man samtidigt kan ha stor respekt för kvinnor och se dem som dåliga. Ett citat från honom förklarar det bra.

"Men så länge den här kvinnan sköter sin roll som en kvinna i deras ögon så ska hon vara väl värd respekt. Så fort den dagen då hon bryter mot de här ramarna då är hon en hora. Det ska vi inte acceptera."

När killarna ger exempel på vad som ingår i könsnormerna så förklarar de att tjejerna inte ska vara med killar, att de inte ska ha sex, medan killar inte ska stjäla eller göra andra dumma grejer. Azad exemplifierar även med att där han kommer ifrån har tjejer aldrig fått gå runt i badkläder, de har inte haft möjligheten att sola och bada. Han menar att tjejer och killar inte har samma rättigheter och anser att detta är helt fel.

"Det är dåligt alltså, det är vi som har kommit på allt det här, vi människor som har kommit på allt det här. Att de måste följa de här lagarna, vi har sagt att kvinnorna, de är alltid längst ner. Vad är skillnaden mellan mig och henne egentligen?"

Karzan tror att anledningen till att män har kontroll och makt över kvinnorna beror på att de har kontroll över ekonomin. Han menar att den kontrollen automatiskt ger kontroll över vad andra människor i den egna lilla kretsen gör. Åsikterna bland killarna går isär när det kommer till vilka sexuella friheter en kille har och om det är tillåtet att ha flickvänner.⁷ Sirwan menar att det kan vara svårt att generalisera i denna fråga men att det inte är förbjudet för en kille att ha sex, däremot är det inte tillåtet för en tjej. Några av killarna berättar att de har fått ha flickvänner men inte har kunnat ta med sina flickvänner hem till familjen då det inte vart okej för deras systrar att ta hem eller ha pojkvänner. Det hade inte varit rättvist helt enkelt.

De nämner även att det är skillnad på en flicka som inte kommit in i puberteten och en som har. Små flickor som inte ännu har fått sin mens har större friheter än flickor som har. Så fort hon kommer in i puberteten tittar man på henne på ett annat sätt och man ser henne som ett potentiellt sexuellt objekt, eftersom hon då kan gifta sig. Detta gör att hennes frihet begränsas och hon börjar kontrolleras hårdare. Dana uttrycker det så här:

"Men så fort hon kommer i puberteten där blir det lite mera så att hon kanske får bröst och sen och ser lite mognare ut, då där pratar vi inte om en söt liten flicka alltså, då pratar vi om en flicka som kan sätta hela välfärden på spel."

5.1.6 Offer och förövare

Att även killar kan vara offer i "hederskulturer" anser killarna glöms bort eller inte uppmärksammas. Dana säger:

"Alltså, allmänt i de här frågorna har man alltid sett mannen som en förövare. (...) Det är lite mer "va, kan en kille bli..."? Alltså han är offer med. Man har alltid sett mannen som en värsting, som en förövare, som har sina rättigheter upp till hundra procent. Men de här tjejerna de blir tvungna att gifta sig med killar som de inte har valt själv, men majoriteten de... ofta de här killarna heller har inte valt de här tjejerna. Men där är det lite mer eftersom, kanske killar accepterar det lite mer på grund av "ja, men det är min familj som har valt, hon har behållit sin oskuld kvar och hon är en jättebra flicka". Ändå så vet han inte i de flesta fallen vem hon är, de har kanske inte umgåtts, de har kanske bara träffats (...)."

Killar kan inte bara tvingas att gifta sig med någon de inte känner, de kan enligt Karzan även tvingas att spionera på sina systrar, mammor och kusiner. I värst fall menar Karzan kan de bli tvingade till att döda de här tjejerna, men det är i absolut värsta fall, vilket då gör killarna till både offer och förövare i samma situation. Och det är just detta menar Sirwan som oftast glöms bort, killarnas perspektiv, att de kan vara både offer och förövare. Dana är den som även poängterar att även kvinnor kan vara både offer och förövare. Han menar att det finns en stor okunskap när det gäller detta i samhället.

---

⁷ Anledningen till att det endast är möjligt att ha flickvänner beror på att homosexualitet bland killar inte är tillåtet, det är enligt killarna värre än om en tjej skulle förlora sin oskuld. Detta tar vi även upp under nästa rubrik 5.1.6.

Dana kallar pappan för en övervakningskamera, som ser till att alla sköter sig, medan mamman har rollen som uppfostrare. Det är enligt Dana mödrarna som har ansvar för att lära barnen vilka ramar och normer som finns. Det är även mödrarna som för vidare myten om oskulden, så med andra ord är mamman lika ansvarig som pappan. Han nämner även att det finns mödrar som själva planerar till hedersmord, där pappan bara godkänner, detta eftersom barnens uppförande går tillbaks till dem som dåliga mödrar, att de inte har gett barnen en bra uppfostran.

De berättar även att killar generellt kan komma att bli bortgifta mot sin vilja, att bortgifte inte är något som enbart drabbar tjejer. Azad menar att det är mödrarna som väljer vem de ska gifta sig med, att de inte får välja själva. Sirwan ger en annan vinkel på det hela när han ger exempel på att killar inte kan välja vilken tjej det vill om den tjej de älskar råkar ha ett rykte och en stämpel som hora. Dana nämner att killar ofta får ta på sig ansvaret att mörda sina systrar då mord ses som sista utvägen, eftersom de då får lägre straff än pappan.

Homosexualitet bland killar är något av det värsta som kan hända, det är något som är behäftat med döden. En kille förklarar det som att *"det är värre än om en kvinna skulle förlora sin oskuld"*. Karzan menar att homosexualiteten i sig inte handlar om oskuldsförlust utan killarna blir dödade på grund av sin homosexualitet.

"Om killen träffar en annan kille. Ja men då, då råder nästan ungefär samma konsekvenser som om det vore en tjej som förlorade sin oskuld. (...) Det är typ så att det fortfarande finns någon form av hedersrelaterat förtryck framförallt mot de som är homosexuella då, och bisexuella, så det är, det finns ju fortfarande, det råder ett visst stigma där också, även om det inte handlar om rent oskuldsförlust, de blir dödade av själva homosexualiteten."

Denna fysiska offerroll menar Dana inte är lika vanlig att killar hamnar i som tjejer. Karzan sammanfattar det bra hur killar kan drabbas och hamna i offerrollen inom *"hederskulturer"*.

"Nämen det är så det lite är, när det gäller oss killar så handlar det framför allt om att vi blir tvingade till att göra saker vi själva inte vill. Vi får till exempel också ge upp vår, ge upp vår fritid för det här. Ja vi har ju vänner också som vi måste bry oss om, vi har familjen, vi har skolan och sen liksom att helt plötsligt vår pappa eller någon annan, någon farbror som kommer här fram och säger till oss, "jamen du gå och kontrollera din syster, jag vet inte vad hon håller på med, men hon gör det här och det här och det här." (...) Det vill säga även de killar som också blir, har det hotet av att de kan bli bortgifta. Så tjejerna, tjejer också visserligen, men det är ju fortfarande ett, det är fortfarande ett problem även hos killar."

5.1.7 Giftermål och äktenskap

Giftermål och äktenskap är något som hela tiden kommer på tal under intervjuerna. Vi funderade hur viktigt detta var och frågade Azad som svarade:

"Ja, alltså någon gång måste man gifta sig. Alltså om man inte gifter sig, så kommer man säga så "ingen vill gifta sig med han eller henne."

Om man inte gifter sig så kommer folk undra vad det är för fel på en, det är vad alla ska göra förr eller senare. Och gärna förr eftersom om man är för gammal så vill ingen ha en, enligt Dana. Han menar

att giftermålet för flickor har en ekonomisk tanke eftersom familjen då säkrar hennes framtid och försörjning. Det är alltid mammorna och i vissa fall systrarna som är på jakt efter bra svärdöttrar, fruar till sina söner, och det är de som i slutändan ska godkänna flickan. Detta gör de enligt Dana för sitt barns bästa så de inte ska råka illa ut och få en dålig partner. Han förklarar att en flicka kan gifta sig redan då hon får sin första menstruation, då hon kommer i puberteten, vilket kan vara väldigt tidigt i vissa fall. Men han påpekar att när riktigt unga flickor gifter sig så är det oftast i väldigt fattiga familjer eftersom flickor inte kan hjälpa till med att försörja familjen. Så fort en flicka hamnar i puberteten så tittar man inte på henne på samma sätt längre, utan Dana menar:

"Då pratar vi inte om en söt liten flicka alltså, så pratar vi om en flicka som kan sätta hela välfärden på spel."

Detta citat är väldigt talande för hur informanterna ser på vikten av att ha hedern i behåll och vad en flicka som kommit in i puberteten kan göra för att välta omkull hela ordningen i samhället eller välfärden som Dana kallar det för. Flickor blir sexuella objekt då de kommer i puberteten. Dana förklarar även att det inte finns en mellanperiod mellan det att man är barn och vuxen, det finns ingen tonårsperiod som här i Sverige. Man går direkt från att ha varit ett barn till en vuxen med ansvar. När flickor får sin mens ses de med andra ord som vuxna.

För att man ska kunna ingå äktenskap måste både flickan och hennes familj ha behållit sin heder intakt. Även om familjen förr har klarat upp situationer och "återupprättat" sin heder finns dessa händelser kvar i folks minnen och kommer fram igen när någon familjemedlem ska gifta sig. Detta gör det oerhört viktigt att alla i familjen sköter sig och har gjort det i generationer tillbaka eftersom det drabbar både nuvarande och kommande generationer och påverkar deras framtid. Enligt Dana så forskar man inte bara om flickan och hennes familj vid ett eventuellt giftermål utan snarare:

"Om hela hennes omgivning och släkt också och kanske finns det någon i släkten och man tänker att kanske mostern eller fastern som har misskött sig, då är det man stämplar hela den här släkten, "Nej tyvärr vi kan inte bilda äktenskap" och det är bara för att hennes gamla mormor en gång i tiden har varit förälskad i någon annan."

En händelse kan härmed få enorma konsekvenser för många kommande generationer när det handlar om giftermål. Det är då inte svårt att förstå varför kontrollen blir så stark i vissa fall, då det är mycket som står på spel, inte bara för just de berörda familjemedlemmarna idag.

5.1.8 Hedersmord och återupprättandet av hedern

Utifrån våra informanternas perspektiv kan man aldrig *helt* återupprätta sin heder genom att begå hedersmord. Dana säger:

"(...) Sen när man begår hedersmord med tanke på att man återupprättar hedern, man kommer aldrig att återupprätta hedern, det är lite mera så. Det kommer aldrig hända för att man kommer alltid att se på den här familjen och släkten på ett negativt sätt. (...) Det gör enda skillnaden att männen kan gå ut med höjt huvud, att vi har återupprättat vår heder."

Vad som har hänt kommer med andra ord aldrig att försvinna ur folks medvetande utan kommer att hänga med familjen som en "svart prick" som Azad uttrycker det. Azad menar att det även kan göra

skillnad om man har fler barn som ska gifta sig. Den andra familjen vet vad som har hänt men kan tycka att familjen har tagit sitt ansvar och gjort vad som har krävts av dem, vilket kan göra att resterande barn kan giftas bort. Konsekvenserna av att inte handla i situationer som kräver hedersmord kan bli enorma för familjen menar Azad vidare.

"Vart hon än går, vart han än går, vart mamman går så kommer man se att de är smutsiga, mannen är smutsig liksom. Folk kommer inte vilja handla med han liksom, han kommer inte få typ köpa grejer. Han kommer inte få göra sitt liv bättre."

Hedersmord är heller ingenting som är vanligt förekommande utan det ses som en sista utväg som man är tvingad att göra när man inte ser några andra lösningar på problemet, när problemet är så pass grovt. Azad poängterar att det ändå är hans dotter, att mannen dödar ju sin egen dotter vilket inte gör det till ett enkelt val eller handling som man vill ta till.

Hedersmord är enligt Dana männens ansvar. Dock finns det mammor som kan planera till hedersmord men det är männen som har ansvaret att utföra det. Oftast menar han utfaller det på de unga männen i familjen då de får lägre, mildare straff. Han förklarar hedersmord som att:

"Hedersmord är alltid ett planerat mord, det är ingenting som sker av slumpen. Det är skillnaden mellan mäns våld. Man kan ha druckit och bara kommer hem och sen slår ihjäl sin fru men. Men å andra sidan, här planerar man, så här sitter familjemedlemmar och säger vad de tycker och tänker och vem ska göra det. Sen finns det ett helt annat grej, att det sker alltid öppet, de måste alltid signaleras "att nu har jag gjort". Kanske inte i Sverige men i de andra länderna, som när man väl har gjort det så går man och tänder en vit trasa, signalen till omgivningen, "vi har gjort det här". För att dagen efter ingen ska säga "du är oärlig", då börjar man tänka, "de har återupprättat". Så det är den här typen av mord vi pratar om, det sker öppet, det sker med att man skickar signaler till kanske andra släktingar och andra kvinnliga medlemmar att "så slutar det om ni inte lyssnar."

Dana skiljer mellan våld som sker i hederns namn och annat våld mot kvinnor som sker i ett känslotillstånd, i affekt. Han påpekar att hedersmord alltid är planerat vilket även innebär att det finns flera förövare eftersom släkten vanligtvis samlas och diskuterar kring hur man ska lösa problemet. Han menar att alla som är med då vet vad som kommer att hända vilket gör dem lika skyldiga som den som utför dådet. Han tar också upp ett nytt fenomen:

"Och sen har vi dem som hoppar från balkong, flickor... Där är det lite mer, där har det blivit ett nytt fenomen alltså, för att i de flesta länderna i världen idag har man ändrat straffen till att man ser hedersmord som ett vanligt mord. De vill inte att man hamnar flera år i fängelse, för att förut kanske hamnade man max sex månader, liksom, då kunde man också betala ut de här. Men idag har man skjutit upp till 10 år, 20 år, livstids fängelse. Då har det blivit också att, "låt dem själva begå självmord istället". Allt från att hon tar överdos, hon skär sig, hoppar från balkongen... ah hon bränner sig själv alltså."

Familjen har här hittat ett modernt sätt att undgå straff, då det blir svårt att bevisa vilka som låg bakom det.

5.1.9 Förändring

Killarna talar också om vad som måste ske för att det ska bli en förändring bort från kontroll och förtryck. Azad menar att det krävs utbildning för att förändra attityderna:

”Det krävs, det krävs killarna, för det mesta att de ska få en utbildning, alltså de ska få någonting, kunskap att de tänker är fel liksom. Det krävs en lärdom, liksom för våra förfäder, farfäder alltså de är fast i den här lärdomen. (...) Om våra farfar och sånt hade haft kunskapen och fått lära sig någonting i skolan eller vad som helst, då hade de inte agerat så som de gör idag, att tjejerna ska vara hemma.”

Karzan poängterar att för att få till en förändring måste staten få mer makt och utveckla sociala skyddsnät som i Sverige för att man som individ inte ska vara så beroende av familjen och kollektivet.

”Där borta måste man liksom betala för nästan allt om man säger så och därför har familjen väldigt mycket inflytande, för om du lyder det familjen säger så får du det ekonomiska stödet. Gör du inte som du gör så kapar vi alla ekonomiska band, sociala, emotionella och ekonomiska band med det. Punkt slut liksom. Om man gör staten mycket starkare så kan man, behöver man inte vara så mycket beroende av familjen. Det kan man kanske göra. Försöka ge staten lite mer makt för i länder med svagare stater så är det väldigt svårt att komma undan det här, man måste göra det annars så är man, annars så har man ingenstans att vända sig till.”

Som individ måste man följa kollektivets regler och normer, för annars överlever man inte. Kontrollen från familjens sida handlar också om överlevnad då man är beroende av ett accepterande från andra i samhället.

5.2 Hur beskriver killarna att ”hederskulturen” tog sig uttryck för dem?

I detta avsnitt talar killarna mer konkret om deras egna erfarenheter och hur det har sett ut för dem i deras egna familjer. Detta till skillnad från föregående avsnitt då de talade i mer generella ordalag.

5.2.1 Skillnad tjejer och killar:

Ingen av killarna upplever att det har funnits något starkt förtryck inom deras familjer, men ett mönster som återkommer är att det har funnits en skillnad mellan vad killar och tjejer har tillåtits att göra eller inte. Dana beskriver att skillnaden handlat om att han exempelvis fått sova över hos kompisar, men att inte systrarna har fått det och att de även har haft fler tider att passa. Föräldrarna har ofta varit mer tillåtande mot killarna och hållit hårdare i tjejerna, vilket killarna förklarar handlar om en rädsla för vad andra ska tycka och tänka. Man är rädd för att det ska uppstå rykten, att någon ska tänka dåligt om tjejerna. Sirwan beskriver att han som kille har haft större tillgång till offentligheten och att han lättare kunnat bryta mot regler, vilket killar generellt sätt också kan göra. Dana menar att:

”Man har gjort skillnader mellan mig och mina systrar. Omedvetet eller medvetet alltså. Ja, ”Han är din bror han får sätta sig här, eller han är din bror han kan gå ut, han är din bror han kan sova över hos kompisar” och så där. ”Du måste lära dig laga mat, för att ingen man kommer vilja ha dig sen.” (...) Att från tidig ålder barnet får höra alltså, sen saker och ting som killar, bröderna får göra, och tjejerna får inte göra. ”Han får spela fotboll men du får vara försiktig, du är en tjej du ska inte göra det här”. Från tidig ålder så lägger man verkligen, skapar man de här, ”Det här är en man och det här är en kvinna.”

Här ser vi en tydlig könsuppdelning då man gör skillnad för vad som är tillåtet för en kille och en tjej. Flera av killarna upplevde också att det var mer tillåtet för dem att ha flickvän, än för systrarna att ha pojkvän. Danas föräldrar tillät systrarna att ha killkompisar i skolan, men inte längre än så. Han berättar att det var skillnad för honom som kille, att han fick ha flickvän bara han var försiktig.

"Jag brukade aldrig ta hem mina flickvänner och så, men de visste att jag hade det. De brukade aldrig säga att "Nej du får inte umgås med tjejer, vad ska folk säga". De var lite mer "Men var försiktig."

Azad tar upp att han inte fick ha flickvän medan Sirwan menar att det var mer tillåtet för honom, men att han inte fick ta hem dem. Dock tror båda att det beror på att det skulle vara orättvist för deras systrar som inte fick ha eller ta hem pojkvänner. Azad förklarar:

"För jag tänker så, att om jag har en tjej med mig hem, så kommer min mamma säga så "Du har tjejer med dig hem och kollar på tv, och jag vet att du inte gör något fel men, vad kommer dina systrar göra sen, de kommer också vilja ha killar som blir kompisar". Så därför ska man akta sig, och det är tråkigt."

Föräldrarna var här rättvisa mot alla sina barn, oavsett kön. Men anledningen till förbudet av flickvänner hemma för killarna var att systrarna inte fick ha pojkvänner.

5.2.2 Giftermål

Dana beskriver att han har växt upp med att vuxna bestämmer oavsett om man har en utbildning eftersom de äldre har mest erfarenhet. "Vuxna har alltid rätt". Han beskriver att det finns en hierarki inom familjen med pappan högst upp, men att släkten också är med och påverkar mycket till exempel vid giftermål.

"Där finns det kanske en gammal farbror som alla lyssnar på, som det är lite mer hans ord som gäller tillsist alltså. De har jättestor roll alltså, att säga till om "Ja men vi godkänner det här eller inte."

Dana och Azad tar upp att när någon ska gifta sig är hela släkten med och påverkar beslutet. Dana poängterar dock att det i slutändan är upp till pappan eller den som ska gifta sig, trots att släktens åsikter kan väga tungt. Dana uttrycker att pappan tillslut kan säga till släkten: "Det är mina barn, jag bestämmer".

Killarna menar också att det är viktigt att man håller utsikt efter och kollar upp hela familjen och släkten, både i hemlandet och i Sverige. Azad beskriver att när hans systrar skulle gifta sig ringde mannens släkt runt både i hemlandet och i Europa och kollade upp om familjen hade några anmärkningar.

"Sen kommer de hit om de är intresserade. Det är inte så att min syster är tvingad att gifta sig med honom, det är frivilligt liksom. De tar kanske ett snack liksom, och säger hon ja så är det ja, säger hon nej så är det nej. Det är inte så att man tvingar min syster att gifta sig."

Här talar han om att systrarna inte är tvingade, till skillnad från när killarna talar i mer generella ordalag då det talas om att killar och tjejer tvingas till att giftas bort.

Azad beskriver också att problemet med att gifta sig med exempelvis en svensk blir att det kan vara svårt att ha en bra relation till sin mamma och systrar. Han menar att det delvis beror på att föräldrarna inte kan kolla upp hennes familj och släkt på samma sätt som om hon kom från hemlandet, vilket är viktigt. Men han menar vidare:

"Men det finns det självklart kurder som kan gifta sig med svenskar, då har de tagit ett svårt beslut. (...) Och då blir det såhär, att när jag gifter mig med en svensk, vet du vad folket i omgivningen säger, alltså de kurderna och släkten de säger. Att jag aldrig förtjänade en kurd tjej. Liksom att jag inte var bra för att få en kurd tjej, det var därför jag gifte mig med en svensk."

Dana beskriver också att det tidigare var svårt att få gifta sig med vem man ville eftersom man alltid varit tvungen att tänka på familjens rykte, då det alltid varit familjen som bestämt vem man skulle gifta sig med, men att det har blivit lättare nu.

5.2.3 Kontroll och dold makt i form av socialisering

Flera av killarna beskriver att de förändrats då de själva tidigare kontrollerade sina systrar i viss utsträckning vilket de inte skulle göra idag. Azad berättar:

"Men när jag var ungefär 15 år då, (...) så hade jag en äldre syster. (...) Då tyckte jag inte om henne när hon satt på datorn, och spelade lite såhär... för att vi tjata ibland och bråkade om att hon inte fick sitta på datorn. Vi sa "Varför ska hon ha msn, hon är ju tjej."

Dana beskriver att föräldrarna aldrig behövde säga till honom att kontrollera systrarna, det vill säga det fanns inget uttalat tvång. För honom var det mer självklart eftersom han umgicks med folk som tänkte samma sak. Som bror i familjen hade han också ganska mycket att säga till om.

"Jag umgicks inte med bröder som sa att "Min syster får gå ut och festa", jag umgicks med folk som sa: "Hon ska va hemma den tiden", det var lite mer där vi tänkte."

Dana talar om att föräldrarna inte alltid behövde tala om vad som var tillåtet, utan att man som barn visste vad som var accepterat i kulturen eller inte, att det redan var inplanterat. Han ger exemplet att när systrarna skulle gå ut och shoppa med sina vänner:

"Så visste de exakt vilka kläder som familjen kommer säga "det här är bra kläder, det här är fina kläder."

Här handlar det alltså inte om ett uttalat tvång från föräldrarnas sida, utan det handlade mer om invanda normer som killarna förhöll sig till genom att mer eller mindre reflektera över dem.

Flera killar beskriver att mycket handlar om vad andra ska tycka och tänka och att man har många ögon på sig, både killar och tjejer. Azad berättar att systrarna självklart fick gå ut, men kanske inte direkt själva eftersom folk då skulle börja undra och att folk snabbt börjar snacka illa bakom ryggen. Dana och Sirwan talar också om att mycket handlar om rykte och att man måste se till att det inte finns någon anledning för folk att tänka dåligt om systrarna, vilket handlar om att skydda dem. Dana

beskriver att han efter att de hade flyttat till Sverige ibland kunde uppdatera föräldrarna om vad som var godtagbart för systrarna eller inte, då han kände till samhället bättre.

”Nej, hon får inte gå på skoldiskotek”, samtidigt så efter en halvtimme senare så gick jag dit själv. Det är lite mer den här orättvisan som finns. Jag som är kille alltså jag förbjöd henne på allt, och man såg alltså, man tänkte helt enkelt dåligt om tjejer, då ville man inte att någon kille skulle tänka dåligt om min syster. Det är det här skyddet som hon behöver, som man tar över. Ingen ska tänka illa om henne, ingen ska tänka att ”Ah, hon går på diskotek, hon är en dålig tjej”. Vilket jag gjorde förut, att jag tänkte att tjejerna på diskotek de var ute efter sex... Man tänkte aldrig att ”Ah, de är kanske bara här för att ha kul med sina vänner, vad spelar det för roll?”

Han talar här om att han inte ville att någon skulle tala eller tycka illa om hans syster, samtidigt som han själv gjorde det om andra tjejer. Eftersom han själv tänkte som han gjorde ledde detta till att han ansåg att hans syster behövde detta skyddet.

Sirwan talar om att allt familjen gjorde var i andras blickfång och att det var därför systrarna hade vissa fler begränsningar än vad han hade. Han tar också upp att det var jobbigt att som kille behöva ta ansvaret att ha koll på sin syster eller fungera som alibi. Han nämner även att systemen kan ha uppfattat situationen annorlunda och mer kontrollerande än han gjorde.

”Det hände att jag fick följa med min syster på bio, när hon skulle gå på bio med sina kompisar liksom, och det var ju mest, inte för att kontrollera henne, utan mest för att fungera som ett alibi om någon utomstående såg henne på stan. Med en massa människor och då skulle folk säga ”jamen (...) hon hade sin bror med sig”. (...) Skulle ni ställa frågan till min syster då tror jag kanske hon kände, upplevde det mer kränkande och mer kontrollerande än vad jag, jag tyckte det var skittråkigt, jag fick ju umgås med hennes korkade vänner, att jag inte fick liksom gå ut och sparka boll eller cykla BMX om jag ville liksom.”

Karzan berättar också om ett tillfälle som gjorde honom arg då kontrollen och övervakningen vändes mot honom och hans flickvän.

”Men saken är bara det att, att om jag ska säga, jag kommer ihåg ett tillfälle när jag var tillsammans med min före detta flickvän här för något år sedan och sådär. Och jag var en kväll ute med henne och sådär och sen någon dag senare när jag träffade henne igen fick jag höra att en av hennes pappas kompisar hade sett oss ute och vi hade typ kyssts eller något sånt där. Så fick jag höra, så berättade liksom hennes pappa, så typiskt... alltså du är ute och kysser Karzan och så vidare. Och då blev jag liksom personligen skitförbannad, för jag vill ju inte att någon ska spionera på mig eller rapportera det vidare.”

Azad ser också att han tidigare var hårdare och mer kontrollerande mot flickvänner än vad han är nu, men att även han levde som han lärde, de regler han satte upp för tjejerna följde också han.

”Det var jag faktiskt, jättemycket. Alltså sträng som fan. (...) Alltså, det var aldrig så att jag slog, jag hade aldrig kunnat tänka mig att slå en tjej, då hade det varit något fel på mig, det är pinsamt alltså. Men det har varit så att hon inte har fått göra

grejer liksom, sagt att "Vill du vara tillsammans med mig får du göra de grejerna jag gör. Det är så jag vill ha det. Vill du inte ha det så, då kan du hitta en annan pojke."

Det genomgående temat har här varit att killarna inte ville att någon skulle tänka dåligt om systrarna, att inga rykten skulle uppstå. Kontrollen handlade då inte om illvilja, utan om att skydda systrarna.

5.2.4 Flytt till Sverige och migrationsprocessen

Dana beskriver att kontrollen ofta blir starkare när man flyttar till ett nytt samhälle och att det handlar om rädsla. I hemlandet vet man att moralen finns i samhället, men i ett nytt land är man oroligare vilket kan leda till att tjejerna kanske inte fått göra samma saker i Sverige som de fått göra i hemlandet, att man satte extra tidsramar.

"Du måste komma hem den tiden istället" sa man till tjejerna. (...) Men i hemlandet så "Du får gå ut med dina kusiner". Och då vet man att moralen finns kvar alltså, i samhället. Men här har vi inte samma normer och moral."

Dana beskriver också vad som måste ske för att tänkesättet ska förändras. Om föräldrarna inte kommer ut i samhället och träffar andra är det inte konstigt att rädslan och därmed kontrollen lever kvar. Får man däremot träffa andra föräldrar kan man lära av varandra, vilket Dana beskriver att hans mamma gjorde när hon fick fast jobb.

"Då varje dag när hon kom hem sa "Ja men min väninna på jobbet hon har också två döttrar, hon är också orolig över dem". Då började hon se "Vi är lika, alltså, vi är inte så olika som du trodde". Hon började alltså dela sina erfarenheter med föräldrar och började få bekräftelse att "Jag har rätt att vara orolig."

Migrationsprocessen kan alltså leda till att kontrollen till en början blir starkare då man har en rädsla inför det nya samhället, vilket är nytt och skrämmande. Samtidigt kan processen också leda till att kontrollen blir mindre inom familjen om man får möjlighet att integrera och ta del av nya värderingar i samhället. För Dana har det lett till att hans lillasyster fått större möjligheter och frihet än vad hon tidigare haft.

5.3 Hur beskriver de sitt eget avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck?

I början av studien talade vi om att *lämna* en kultur, vilket beror på att vi främst haft ett flickorienterat perspektiv som för oss har inneburit att vi sett att våldsutsatta flickor måste fly från familjen och deras kultur. Men det visade sig att för killar handlade det om något annat. Killar kan förändra en medvetenhet, men behöver ofta inte bryta upp fysiskt, vilket tjejer många gånger är tvungna att göra för att söka skydd från våld. Nedan presenteras killarnas avståndstagande från hedersrelaterat våld och förtryck.

5.3.1 Avstånd – hur och varför?

Alla killarna har tagit avstånd från våld och förtryck i hederns namn och arbetar aktivt med dessa frågor som handlar om jämlikhet mellan män och kvinnor. Killarna har dock skilda erfarenheter och anledningar till att de började engagera sig i detta, men en gemensam nämnare är att de alla blivit politiskt medvetna om mänskliga rättigheter och engagerat sig i detta på något sätt. Dana beskriver:

”När man började själv acceptera sina egna rättigheter och skyldigheter, då började man tänka på ”men min syster då”. Då började man bara återspegla hela bilden. ”Tänk om jag var i hennes situation, hur skulle jag känna, hur skulle jag må då?”

För Azad var det annorlunda, det var när en verksamhet som arbetar med dessa frågor kom till hans skola och pratade som han började fundera över sina systrars rättigheter och frihet. Efter detta skrev han upp sig och började efter ett tag att arbeta med dessa frågor.

”De kom till vår skola, (...) kom och berätta de här grejerna, så alla blev helt chockade, alla blev ställda. (...) Jag var en av de som ”nej, det är inte sant”. (...) Så jag förstod inte det hela vad han jobbade med egentligen. (...) När han sa så ”Låt era systrar va fria” och så. Alla tänkte, gå på disco och andras killar och så. Det var vad alla tänkte, alla sa ”Du vill att våra systrar ska bli horor” och sånt. Sen han berättade hela, och så blev alla tysta liksom, när han kom hit och berättade, att det var inte det han ville, han ville något annat. Så alla blev tysta, alla lyssna och alla tog åt sig något tips alltså, någon bra grej av det. Så när det var slut så skrev jag upp mig.”

Karzan stötte på fenomenet ”hedersrelaterat våld och förtryck” först när han såg på tv-programmet Insider och blev då intresserad av att lära sig mer.

”Alltså jag, alltså från början så var det så, det var relativt nytt fenomen för mig när jag först hörde talas om det, det var, jag tror jag tittade på Insider. (...) Och så läste jag en hel del tidningar och sen framför allt det här som hände med Fadime och några andra tjejer, så jag blev lite så uppmärksam, så när jag läste vidare och fick reda på varför de blev dödade, för att de blev kär i en kille, alltså blev kär de älskade den här personen och tvärtom liksom. Där fann jag att man ska bli dödad för att man blir kär, man kan inte rå för sina känslor, det går inte liksom. Och då tänkte jag, att det här är en mänsklig rättighet att bli kär i någon, det här är någonting, det här är någonting men liksom man kan inte döda en människa för det här, man kan inte säga att ”jag har makten över vem du ska bli kär i”, det går inte att säga så. (...) Och då finns det ingen som kan säga till dig, ”du får inte eller du får”, det går bara inte.”

För Sirwan var det hans syster som gav honom en liten tankeställare, vilket också gjorde att han blev intresserad av att lära sig mer.

”Alltså jag tror det hände någon gång när jag kom hem en dag, tror jag till och med, då jag gick på gymnasiet (...) Det var något samtalsämne hemma och det var någon tjej som hade blivit våldtagen och då sa jag så här att ”Ja, hon får ju fan skylla sig själv liksom, hon har typ betett sig som en hora” eller nåt sånt där sa jag. ”Så får hon skylla sig själv att hon blir våldtagen liksom det är, hon har säkert bett om det”, något sånt sa jag. Min syster då hon flippade ut och jag vet inte om hon smällde till mig och sen kastade en bok mig och sa hon typ ”Läs den här din idiot...”. (...) Det fick mig alltså att tänka efter lite grann. Inte bara reflektera lite grann, det kanske inte var rätt och säga på det sättet liksom, men och min pappa ställde sig på hennes sida, så han bara ”Du får skylla dig själv, om du uttrycker dig som en idiot blir du behandlad som en”. Sen gick det vidare och liksom man blir, man växer upp och man mognar lite granna och sen läste jag på högskolan. (...) Så började jag läsa

det där och så ändrade jag min uppfattning eller jag byggde på mina kunskaper (...)."

Trots olika erfarenheter tidigare i livet har alla killar det gemensamt att det är en avgörande händelse som fått dem att reflektera över killar och tjejers lika rättigheter, vilket lett till att de aktivt börjat engagera sig i dessa frågor.

5.3.2 Familjens reaktion och förändrade attityder

Azad och Karzan beskriver att familjen blev stolt över dem när de började engagera sig för de här frågorna, i motsats till vad man skulle kunna förvänta sig enligt tidigare forskning eller enligt hur de talat om det tidigare⁸. Azad beskriver det i det övre citatet och Karzan i det undre.

"Hon är stolt, min mamma är stolt. Hon säger det är bra, för hon har själv gått igenom en hel del. (...) Så eftersom jag håller på med detta, hon tycker att det är bra eftersom att jag gör något för, faktiskt."

"I min familj. Min familj tyckte jag gjorde väldigt bra ifrån mig när jag sa att är emot detta och jag vill kämpa för det, jämställdhet och så vidare. (...) Det var kanske en lite annorlunda syn från min lillebror, han är lite annorlunda än vad jag är, men jag tycker liksom ändå att, jag vet redan att han förstår att det, jag gör är rätt. Så visserligen från föräldrarnas sida de är väldigt stolta över mig (...) men lillebrorsan tycker fortfarande att jag är en liten mes. Haha."

Danas familj var lite tveksam i början och oroade sig för vad folk skulle säga, men då han förklarade vad han menade och de började diskutera i familjen började också familjens inställning förändras.

"Familjen alltså, som sagt, de var lite mer, "Vad ska folk säga", var lite mer det här. Jag var lite mer "Jag skiter i vad folk säger", kom och lyssna i stället. Och de också hade rädslan, "Nej men, vi behöver inte bli svenskar, "Nej, men ingen behöver byta sin identitet, alls men". Så då var det att de kom på ett par föreläsningar, det blev dialog hemma, man satt och prata om det, sen började de själv inse men, "Det här är inte bra alltså."

Killarna har här inte varit tvungna att ta avstånd från sina familjer för att de förändrat sina attityder och uppfattningar. De har inte heller tagit avstånd från hela kulturen, bara vissa delar, de som inbegriper våld och förtryck och går emot de mänskliga rättigheterna.

Dana berättar också att det har skett förändringar inom hans familj sedan han började arbeta med dessa frågor och sedan hans mamma kommit ut i arbetslivet och träffat andra föräldrar som också var oroliga för sina barn. Han säger att hon då började se likheter mellan henne själv och svenska familjer.

"Då varje dag när hon kom hem sa "Ja men min väninna på jobbet hon har också två döttrar, hon är också orolig över dem". Då började hon se "Vi är lika, alltså, vi är inte så olika som du trodde". Hon började alltså dela sina erfarenheter med föräldrar och började få bekräftelse att "Jag har rätt att vara orolig."

---

⁸ Se avsnitt 5.1.

Dana beskriver också att både han och hans systrar idag har större möjlighet att själva få bestämma vem de vill gifta sig med, vilket de inte hade tidigare då man alltid var tvungen att tänka på familjens rykte. Tidigare var det inte tillåtet att exempelvis gifta sig med en svensk, men han beskriver att föräldrarna har lärt sig att man inte kan dra alla över en kam, även om man är svenska och blåögd.

”För att idag min storasyster hon är gift efter sin egen vilja, alltså efter hon gick igenom en helvetesprocess förut. Men idag är hon gift och är jätteglad, men sen har jag en lillasyster som är 19 år, hon har mycket mer möjlighet att bestämma än vad min storasyster hade.”

Det första steget handlade om att killarna själva började förändra sina attityder och började kämpa för killar och tjejers lika rättigheter, med eller utan påverkan från andra. Detta har även utmynnat i att vissa familjer också ändrat sin syn, vilket lett till bättre livsvillkor för både killarna och deras syskon.

5.3.3 Förändrade attityder hos killarna

Killarna beskriver att de har förändrat sina attityder och börjat tänka mer fritt och jämställt sedan de började engagera sig i frågan och tagit avstånd från våld och förtryck i hederns namn. Dana och Sirwan poängterar samtidigt att det är en process och att man inte kan avstå från allt eftersom det finns många delar av kulturen som är positiva, och det vill man behålla. Dana beskriver att han tagit avstånd från vissa delar, men att han behållit sin kultur, det vill säga de positiva delarna av kulturen. Dessa har han också kombinerat med vissa delar av den svenska kulturen som han tycker är bra. Han säger sig ha *”finslipat kulturen”*. Sirwan beskriver också vad han menar med att man inte kan ta avstånd från en kultur:

”Sen är det som är problemet (...) man kan inte lämna det här helt och hållet, även om man vill göra det för samhället, strukturen drar dig tillbaka till samma punkt hela tiden eller i alla fall åt samma håll.”

Han menar här att man lever i en kontext som gör att man inte bara kan lämna en kultur bakom sig helt plötsligt. Azad beskriver skillnaden i attityder från tiden innan han började tänka om. Han menar att han till viss del har förändrat sitt sätt att tänka.

”Alltså, jag har varit tillsammans med typ tjejer alltså. Och det har varit så att jag har tagit lite av min kultur när vi har varit tillsammans liksom, alltså jag har haft den med mig. Det har varit så att de inte har fått typ snacka med killar och så. Och typ nu, när jag har varit med här och vart med ett tag, så har tankarna gått bort lite.”

Azad beskriver också att han antagligen hade varit mycket hårdare mot sin syster när hon hade blivit äldre om han inte börjat reflektera.

”Jag hade varit mycket hårdare då. Så stenhård då, som hon inte fick göra. Alltså jag hade varit, mitt liv hade inte varit så bra tycker jag. Om jag inte gått med i det här... Och fått de här kunskaperna som man ska få. Så jag tycker det är viktigt att jag har fått det och jag känner mig nöjd med det. Klart jag hade varit dålig då, om min syster. Hade jag inte varit med (...), så min syster var 18 år, och det är precis i den åldern då de haft kille, då hade jag dött alltså. På riktigt. Alltså jag hade fått en

hjärtattack. Jag lovar dig, det hade känts så liksom. Hon håller en annans killes hand, men det kanske är så fortfarande och så, men det är inte så samma sak liksom, det är inte mycket annat att göra.”

Detta tolkar vi som att attityder inte ändras över en dag, utan det är en process som sker över tid.

5.4 Sammanfattning av resultat

Vi har här ovan fått fram många intressanta resultat som både stämmer överens med och skiljer sig från tidigare forskning. Vad vi ser är att allt man gör handlar om vad andra ska se, vad som sker inför andras ögon. Killarna har belyst att det finns två hedersbegrepp vilka är sharaf och namus, vilket det senare är knutet till kvinnans sexualitet. Vad som också framkommit är en bild av att killar kan vara offer, samt att även mödrarna kan ha makt att påverka mycket som sker inom familjen. En viktig aspekt som vi inte har sett i tidigare forskning är att man aldrig helt kan återupprätta hedern, utan att man alltid kommer att ha en ”svart prick” i människors ögon.

Vad vi har sett utifrån killarnas egna erfarenheter är att det har funnits skillnader mellan killar och tjejers begränsningar och friheter inom familjerna. Killarna har dock inte framställt sig själva som offer, utan menar att den kontroll de i vissa fall utövat över systrarna har varit av fri vilja samt att det har varit för att de bryr sig om systrarna. De har helt enkelt inte velat att någon ska se på dem som ”dåliga tjejer”, vilket har lett till viss kontroll. Killarna menar också att släkten har stort inflytande avseende giftermål. Vissa av killarna ser att det finns möjlighet för dem att själva välja partner, medan en kille menar att äktenskap med en svensk skulle försvåra relationen till sin familj.

Då killarna börjat reflektera över mänskliga och lika rättigheter för killar och tjejer har de också alla börjat arbeta för dessa frågor. Det har dock inte varit nödvändigt för killarna att ta avstånd från varken familj eller kultur för att arbeta med dessa frågor. Killarna menar att de har behållit sin kultur, men tagit avstånd från våld och förtryck i hederns namn. Familjerna har visat sig positiva till killarnas engagemang och har i vissa fall också börjat reflektera över dessa frågor. Vad killarna menar är att det behövs integrering för att kunna skapa förändring av vissa attityder.

6 Analys och diskussion

I det här analyskapitlet förstår vi de resultat vi har fått fram ur vårt material med hjälp av valda teorier och teoretiska begrepp. Teorierna är Goffmans dramaturgiska perspektiv, maktteorier efter bland annat Foucault samt maskulinitetsteorier av Connell och Kuosmanen. Vi kommer även att använda oss av begrepp som, patriarkat, makt och social position för att förstå våra resultat bättre. Vi kommer att diskutera vårt material kring fyra olika teman vilka vi har valt att presentera kapitlet i, *det generella och det konkreta, inför andras ögon, män med makt samt nya maskuliniteter.*

6.1 Det generella och det konkreta

Utifrån våra resultat har det framkommit att killarna talar om heder och "hederskultur" på två olika sätt beroende på om de talar om heder i generella ordalag eller om de talar om det som egna erfarenheter, mer konkret. När killarna ombads att förklara heder och "hederskultur" för oss framkom en bild som i mycket överensstämde med vad vi hade läst i den litteratur och forskning som finns kring området. Denna bild uppfattar vi som en "värre" eller allvarligare version än den som killarna ser som sin egen. Killarna jämför under intervjuerna sina egna erfarenheter med den generella bild de har framställt för oss och förklarar att det inte såg ut eller var så i deras familjer. Utifrån Foucaults maktteori och diskursbegrepp kommer vi nu att tolka och förstå detta. Foucault menar med sitt maktbegrepp att det finns två olika typer av makt, den disciplinära och den reglerande makten. Den disciplinära makten utövas i form av normalisering, kontroll och sanktioner medan den reglerande makten istället utövas med lagar, förbud och straff (Nilsson 2008). Makten utövas i alla sociala relationer, vilket då innebär att man har möjlighet att påverka och förändra (Lindgren 2004).

I den generella bilden nämner killarna bland annat att man som kille påtvingas att utföra förtryck, till exempel kontroll av sina systrar, vilket vi ser som en mer tvingande makt. De menar också att mannen har en auktoritär och överordnad roll gentemot kvinnans underordnade roll samt att man som individ kan bli utfrysad från familjen och då även samhället om man inte följer kollektivets förväntningar, vilket vi tolkar som den disciplinära makten, eftersom den utövas i form av normalisering. Forskning visar till exempel att deltagande i attitydförändrande arbete och avståndstagande kan få konsekvenser för individen som kan leda till förlorad kontakt med familjen och ens sociala nätverk (Hanberger et al. 2008). Detta var inget som våra informanter förmedlade utan deras familjer tyckte att det var bra att de engagerade sig i frågan även om vissa var mer skeptiska till en början. Men det har inte lett till att familjerna har tagit avstånd från sina söner utan de har stöttat dem i deras liv och val. Därmed ser vi att det finns möjligheter till att förhandla och förändra i familjerna vilket innebär att man som individ har makt att påverka. Detta stämmer överens med vad Foucault säger om att makt är något som växlar och som finns i alla sociala relationer. Vi ser inte att tidigare forskning har tagit upp detta, utan där ses ens möjligheter till att påverka och förändra tankar och mönster väldigt begränsade. Denna skillnad skulle dock kunna bero på att

förtrycket från en början inte varit så starkt i killarnas familjer eller att familjen blivit mer öppen för nya influenser då de flyttat till Sverige.

Då killarna jämför sina egna erfarenheter mot den generella bilden de har förmedlat berättar de att förtrycket inte har varit så stort i deras familjer, att de inte anser att det har funnits så mycket kontroll i deras familjer, även om det har förekommit. De flesta har mer eller mindre agerat kontrollerande mot sina systrar, men av anledningen för vad andra ska tro om familjen, så att inte ett rykte startas. De menar också att det inte har varit påtvingat från föräldrarna utan att det var mer självklart vilket vi tolkar som disciplinär makt i form av normalisering. Sirwan nämner dock att han inte anser att kontrollen var så hård men om man skulle fråga hans syster så kanske man skulle få ett annat svar. Hon kanske upplevde det kränkande och mer kontrollerande än han. De egna erfarenheterna framställs med andra ord som inte lika allvarliga som den generella bild de talar om. Detta förstår vi enligt Foucault som att de talar om den generella situationen utifrån den rådande diskursen kring hur man ser på heder och hederskultur i dagens svenska samhälle. Diskurs är enligt Foucault ett sätt att tänka och tala om olika slags teman i samhället, den rådande synen (Giddens 2003). Vi tolkar att killarna talar om heder så som normen och synen på heder ser ut i dag, vilket är en förhållandevis negativ bild som mycket kan bero på den bild som media förmedlar. Men även forskning har hjälpt till att föra fram denna syn då den mest har fokuserat på hederskulturens negativa aspekter. Detta visar på den makt som både media och forskning har för att påverka vår syn inom olika aspekter av livet och samhället.

Ett annat sätt att förstå skillnaden mellan den generella och den konkreta bild som framträder när killarna talar om heder kan vara att de själva arbetar aktivt och är engagerade i frågan samt är ute och föreläser och talar om heder i samhället. Med andra ord är de insatta i litteraturen. Då litteraturen inom hedersrelaterat våld och förtryck i mycket följer forskning kring flickor och deras situation så kan det vara förståeligt att deras egna erfarenheter är annorlunda. Flickorna tvingas ofta lämna sina familjer och ta avstånd för att inte råka illa ut, vilket inte är fallet för de killar vi har intervjuat.

Killarna beskriver att även mödrarna kan vara skyldiga till förtryck och att även de har makt att påverka, vilket det inte talas mycket om i tidigare forskning. De tar även upp och markerar att det finns mycket positivt med hederskulturen, att man inte ska stämpla en hel kultur. Detta i motsats till tidigare forskning som sällan har fokuserat på de positiva aspekterna av heder och "hederskultur", utan mer intresserat sig för och velat förstå sig på våldet och förtrycket.

I stort förklarar de en generell situation som innebär mycket lite valmöjligheter för både killar och tjejer att gå utanför den norm som finns för hur man förväntas agera. Livsutrymmet verkar vara begränsat att handla efter egen vilja. Vad vi ser utifrån vårt material är att killarna i sina egna familjer har haft möjlighet att påverka till viss del. Familjerna har framstått som öppensinnade i jämförelse mot den bild som framkommer i forskning och vad killarna talar om generellt. Man får uppfattningen att allt man gör måste följas strängt så att hedern ska kunna upprätthållas, och inte ett rykte startas. Killarna talar om att deras familjer alltid har varit medvetna om vad andra ska få för uppfattning om dem, och att det är därför som till exempel bröderna har fått följa med systrarna på bio. Sirwan beskriver att han inte gjorde det för att kontrollera utan för vad andra skulle tro och tänka. Denna bild framträder inte i den forskning som vi har tagit del av. Detta är mycket intressant då det visar ett

helt nytt perspektiv. Killarna verkar ha haft möjligheter till att förhandla och påverka inom sina egna familjer vilket visar på att de har haft makt till att förändra situationer. Kontrollen verkar luckras upp inom familjens fyra väggar där ingen annan ser.

6.2 Inför andras ögon

Goffmans (1998) dramaturgiska perspektiv beskriver hur en individ i mötet med andra iträder sig en roll för att så fördelaktigt som möjligt framställa sig själv och leverera det intryck man önskar överföra, det vill säga att leva upp till normerna. Detta för att uppnå en särskild önskad reaktion hos andra. Goffman använder metaforerna teaterscen och roller för att förklara hur detta samspel ser ut. På scenen iträder man sig en roll inför de som iakttar, vilka han benämner som publik. När man lämnar scenen och går bakom kulisserna, i exempelvis hemmet, träder man också ur sin roll. Detta tycker vi att man också kan se i vårt material.

Dana beskriver att det finns två typer av heder, varav det ena är namus vilket är direkt kopplat till kvinnans sexualitet och beteende. Med andra ord att hon har sin oskuld kvar, att hon inte umgås med killar, att hon helt enkelt följer normen för hur en kvinna ska bete sig. Som *man* kan man vara ohederlig genom att begå våldsbrott eller vara kriminell, men man har fortfarande sin namus kvar. Den dagen han förlorar sin namus förlorar han båda formerna av hedern, det vill säga *hela* sin heder. Enligt vår tolkning måste kvinnan bevara mannens heder, hans namus, genom att följa den roll som män gett henne. Med dramaturgiska glasögon skulle man kunna kalla det för att hon spelar denna roll på scenen inför andras, publikens, ögon. Hon bär på männens heder, och om hon inte spelar sin roll bra enligt publikens normer påverkar hon den i negativ bemärkelse. Killarnas roll i spelet blir därför att se till att tjejerna förhåller sig till publikens normer för att inte männen och familjen ska förlora sin heder. Detta beskriver Dana till exempel när han inte lät sin syster gå på diskotek. Han ville inte att någon skulle tänka dåligt om henne. När hon uppträder på scenen lämpar det sig inte med ett "sådant" beteende för en tjej, då det går utanför normerna. Även Sirwan menar att han brukade fungera som alibi för sin syster så att ingen skulle tala illa om henne. Detta tolkar vi som att då mannen var med och uppträdde på scenen kunde ingen i publiken börja skvallra om vad de sett, det vill säga starta ett rykte.

Samtidigt talar killarna om att de själva också måste bete sig hedersamt inför andra, då killarna beskriver att en kille kan vara ohederlig genom att begå våldsbrott eller vara kriminell, vilket vi tolkar som "på scenen". Männens roll handlar här om att inte uppvisa vissa negativa tendenser som har med traditionellt manligt beteende att göra. Traditionellt manligt beteende beskrivs av vissa forskare enligt Connell (2008) som att mäns kroppar styr deras naturliga aggressivitet. Kvinnans roll på scenen däremot handlar om att inte bryta mot sexuella normer. Killarna spelar härmed två roller på scenen. Dels en roll där de själva är i centrum då de måste bete sig hederligt genom att inte påvisa aggressivitet, vilket skulle innebära att de förlorar sin sharaf, alltså sin heder. Men de har också en roll där de ser till att flickorna inte bryter mot normerna, då det leder till att männen och familjen förlorar sin namus. Allt detta förutsätter att det finns en publik, vad som händer bakom kulisserna spelar inte lika stor roll. Dana menar att det är när allmänheten får kännedom om eller ett rykte har startats om att en kvinnlig familjemedlem har gått utanför normen för kvinnligt beteende som man först förlorar sin heder. Detta uttrycker också Wikan (2005), att man kan leva med skammen inom

familjen, men när den blir känd utåt måste den "tvättas bort". Hon menar också att ett villkor för hedersmord är att det finns en publik som uppmuntrar till det. Enligt det dramaturgiska perspektivet kan man se det som att när skammen som finns bakom scenen i kulisserna blir känd för publiken måste man också träda ut på scenen och öppet tvätta bort skammen inför deras ögon. Då signalerar man både till de andra ute i publiken att man gör vad som förväntas enligt normen samt till de övriga medlemmarna i familjen vad som kan hända om även de bryter mot normen. Detta beskriver också Dana, att det alltid måste ske öppet och signaleras till andra i omgivningen. Anledningen till det är att ingen nästa dag ska säga att man är oärlig, utan att man har gjort vad som förväntas av en. Det sänder också ut signalen till andra kvinnliga medlemmar vad som väntar om de inte lyssnar. Män förlorar alltså sin namus endast om allmänheten får kännedom om att kvinnan bryter mot normen för kvinnligt beteende *ute* på scenen, och inte bakom kulisserna.

Wikan (2005) och Ekström (2005) talar om att heder är något som man förlorar och återupprättar. Men Dana menar något annat, att man aldrig helt kan återupprätta hedern, men att man ändå har gjort vad som förväntas av en som man, ute på scenen inför andras ögon. Man har gett publiken vad de vill ha, vilket gör att männen kan gå med höjt huvud igen. Azad beskriver också detta, att man inte kan återupprätta, men att man ändå måste göra det för att överleva, för att inte mista sin, enligt Giddens (2003), sociala position. Man måste göra det för att överhuvudtaget kunna visa sig på scenen igen utan att publiken ska visa sitt missnöje. Men man kommer ändå alltid att ha en "svart prick" i folks ögon enligt Azad.

I vissa samhällen uppmuntras hedersmord alltså av en applåderande publik. Samtidigt är det inte alla som accepterar framträdandet. I vissa länder ses mord i hederns namn enligt Schlytter (2004) som en förmildrande omständighet, i andra inte. Vem som måste träda ut på scenen och öppet tvätta bort "smutsen" kan därför vara beroende av hur vissa i publiken ställer sig till detta drama. I de fall där vissa i publiken, såsom släkten, uppmuntrar till hedersmord och andra i publiken, såsom rättsväsendet, ogillar framträdandet är det inte ovanligt att unga killar får ta på sig rollen som den som "återupprättar" hedern eftersom de får lägre straff (Wikan 2005). Killen träder då ut på scenen för att göra sin pappa stolt, ibland mot sin vilja vilket Karzan framhåller. Han tvingas då spela en roll han inte själv valt, vilket gör honom till offer och förövare i samma situation. Dana menar också att man ibland glömmer att även kvinnor kan vara förövare då de kan föra vidare hedersnormerna till sina barn samt även vara med och ta initiativ till hedersmord. Vi tolkar det som att kvinnors deltagande sker i kulisserna, bakom scenen och inte öppet inför allmän beskådning. Männen framställs som förövare eftersom deras förtryck utspelas på scenen, medan kvinnors medverkan osynliggörs då deras förtryck utspelas i kulisserna.

Samtidigt ser vi delvis en annan bild när killarna talar om sig själva – då handlar det ofta inte om att familjen tvingar dem, utan för vissa var det mer ett självklart förhållande. Kontrollen av systrarna handlade exempelvis för Dana om att han umgicks med andra som inte heller lät sina systrar gå ut och festa utan ville att hon skulle vara hemma en viss tid. Här handlar det alltså inte om tvång från familjens sida utan om normer som killarna följer när de kontrollerar systrarnas scenframträdande, det vill säga disciplinär makt. Normer som kommer av den kultur de har växt upp och socialiserats in i. Men samtidigt gör de det också för systrarnas skull, för att de inte ska framstå som dåliga tjejer. De gör det inte bara för sin egen namus, utan man tycks se att killarna i vår studie värnar om sina

systrar. Dana beskriver att detta även är pappans skäl för kontrollen och att: *"Han gör det inte av hat utan han gör det lite mer av kärlek"*.

Idag har killarna inte bara börjat reflektera över utan också tagit aktivt avstånd från våld och förtryck i hederns namn. Detta visar att det inte är omöjligt för killar att bryta mot de negativa aspekterna av "hederskulturen" och samtidigt ha en bra relation till familjen. Med andra ord spelar killarna idag varken rollen som offer eller förövare på scenen, utan idag spelar de en roll de själva valt i ett annat drama inför delvis en annan publik.

6.3 Män med makt

Framträdandet på scenen inför andras ögon handlar om att visa att man är en *man*. För att vara en *man* måste man påvisa inför andra att man har kontroll över sin/sina kvinnor, det vill säga en äkta man har makt och är högst upp i hierarkin. Connell (2008) beskriver hegemonisk maskulinitet som något som garanterar män en dominant position över kvinnor. Maskulinitet och makt är därmed två begrepp som går hand i hand i patriarkala samhällen där mäns makt över kvinnorna är legitim, det vill säga mäns överordning och kvinnors underordning är norm. Detta är alltså en ordning i samhället där patriarkala strukturer upprätthålls.

Killarna talar om hierarkier inom familjen, och Dana menar att den hierarkiska ordningen i familjen vanligtvis följer mönstret att fadern är överst i familjen, sen kommer modern, söner och sist kommer döttrar. Dana förklarar att tjejer alltid måste vara underordnade oavsett ålder och att det har med könsdiskriminering att göra samt att mannens ansvar är att föra familjens namn vidare. Här ser vi faderns maskulinitet som hegemonisk. Även om kvinnorna enligt Dana har utbildning, står männen över dem på grund av att de är män.

Foucault menar att det finns en relation mellan vetande och makt och att det är detta vetande som används för att kontrollera och utöva makt (Bergenheim 2005). I vissa fall underlättar lagen för männen att upprätthålla kontroll och makt över kvinnan, vilket vi tolkar som Foucaults reglerande makt (Nilsson 2008). Exempel på detta är den lag som nyligen accepterats av Afghanistans president som legitimerar våldtäkt på hustrun då hon inte kan neka honom sex. Lagen förbjuder även dem att utan makens tillåtelse lämna hemmet eller studera (Aftonbladet 2009). Då kvinnor inte har möjlighet till utbildning menar vi att de inte heller får de redskap i form av den kunskap som krävs för att ta makten över sin situation. Detta underlättar för män att spela sin roll som överhuvud och kontrollant, enligt vår mening.

Enligt Connell (2008) är också de homosexuella underordnade den hegemoniska maskuliniteten. Detta i enlighet med "hederskulturer" där det är extremt normbrytande att vara homosexuell. Detta tar även Karzan upp när han beskriver att det idag finns hedersrelaterat förtryck mot homosexuella och att det kan få ungefär samma konsekvenser som om en tjej förlorade sin oskuld. En annan kille förklarar att det anses värre än om en kvinna skulle förlora sin oskuld.

Även då makt är starkt förknippat med maskulinitet i "hederskulturer" menar flera av killarna att även mödrarna har stor makt inom familjen, vilket man ofta missar. Mödrarna för vidare myten om oskulden och planerar ibland själva till hedersmord. Därför menar exempelvis Dana att även de har stor makt. Samtidigt beskriver han att papporna är som övervakningskameror och är även de som

måste *godkänna* om mamman exempelvis föreslår till ett hedersmord. Frågan är då hur man kan förstå det, har hon så stor makt som killarna framställer det? Makt är enligt Foucault en kraft som finns i alla sociala relationer vilket ger möjlighet att kunna påverka och förändra, och inte en resurs som vissa personer har tillgång till (Lindgren 2004). Makt kan också ses som något man har eller något man besitter, vilket kan komma ur en viss position (Petersson 1991). I patriarkala samhällen kan man se det som att makt är något män *har*, i egenskap av att vara *man*. Det går inte att ändra på. Om man tolkar det på det sättet skulle man kunna se att kvinnorna inte har någon makt, utan det är det som männen har i sin position som man. Detta är också något som på ett sätt bekräftas då papporna måste godkänna något som mammorna föreslår. Samtidigt, om man använder sig av Foucaults sätt att se på makt då han menar att makten är rörlig och växlar i en relation, och inte något som en viss person har (Bergenheim 2005), kan man tänka sig att mödrarna faktiskt utövar och kan påverka ett beslut, även om mannen i slutändan är den som måste godkänna det. Dock blir detta resonemang motstridigt då Dana menar att kvinnan ses som mannens ägodel. Foucault menar också att maktrelationer är föränderliga och att makt inte endast måste vara verksam uppifrån och ned, utan även kan utövas underifrån som motstånd (Meeuwisse et al. 2006). Man skulle då också kunna se att döttrarna utövar makt då de kan sätta hela familjen och släktens sociala ställning och därmed välfärd på spel, det vill säga påverka familjens position negativt. Dock kan hon inte använda detta inflytande till sin fördel eftersom hon själv är beroende av släkten och sitt anseende för sin egen överlevnad. "Makten" blir därmed negativ för henne, då den vänds emot henne. Det är på grund av detta inflytande som hon blir kontrollerad av de som står högre upp i hierarkin. Dessa män är samtidigt beroende av hennes anseende för sin egen namus. Detta innebär att männen i familjen kontrollerar flickans inflytande. Vad man då kan ställa sig frågande till är om hon har makt eller inte, eftersom hon inte kan använda den till sin egen fördel. Är det makt? Exempelvis hotade Fadime familjen med att gå ut i media, vilket hon också gjorde. Hon trodde att det skulle skydda henne om hon blev känd, men detta försök att ta makt över sitt eget liv slutade i tragedi. Den "makt" hon hade över familjen genom att gå ut i media var det som slutligen blev hennes död då hon "smutsat ner familjens namn" (Wikan 2005).

Connell (2008) talar också om att män inte hade behövt ta till våld om deras position som överst i hierarkin inte var hotad eller ifrågasatt. Även här kan man dra paralleller till våld och förtryck som sker i hederns namn då man använder sig av detta för att upprätthålla den patriarkala ordningen för att en kvinna inte ska gå emot mäns vilja. Våldet kan tolkas som ett sätt att påvisa mäns kontroll över kvinnan, det vill säga "vi har makten". Hade man däremot aldrig ifrågasatt detta utan ständigt följt männens vilja hade de inte behövt ta till våld för att påvisa makten och återställa ordningen. På något sätt kan man se det som att makt härmed inte är något som män besitter i sin position som man, då kvinnor genom relationer till män kan påverka dem.

Men hur ser det ut för killar som försökt ta avstånd från den patriarkala ordningen samt våld och förtryck? Vad vi har sett i vårt material stämmer inte riktigt in i bilden av att män tar till våld när deras position är hotad, då flera av killarna menar att familjemedlemmarna blivit stolta över deras val och agerande för att kämpa emot våld och förtryck, i vissa fall efter viss tvekan. Här har inte männen i familjen tagit till våld trots att man kan ana att deras sociala position både i familjen och i samhället har blivit hotad. Kanske är det inte lika hotfullt för en familj att en man tar avstånd från normerna som om en kvinna skulle göra det? Handlar det här om att kvinnor måste lämna familjen men inte killarna eftersom männens avståndstagande inte är lika hotfullt som tjejernas? Kvinnan bär

faktiskt på hela familjens namus, vilket inte killarna gör. Samtidigt kan man tänka sig att en familj måste vara beroende av killarnas inställning eftersom det många gånger åligger dem att upprätthålla ordningen i familjens genom att kontrollera tjejerna. Tar killarna avstånd från detta, betyder inte det då att det blir "fritt fram" för tjejerna eller litar familjen på att det finns någon annan som tar över det ansvaret? En kille bär dock inte på familjens namus som tjejerna, vilket är hela kärnan i "hederskulturer".

6.4 Nya maskuliniteter

Den traditionella bilden av maskuliniteter är den maskulinitet som killarna främst talar om i generella ordalag, det vill säga hegemonisk maskulinitet. I denna bild är patriarkat och manlig dominans den norm som upprätthålls i samhället (Connell 2008). Detta stämmer överens med vad killarna har berättat, att fadern alltid är överst i hierarkin och dottern är underst.

När killarna talar om sina egna erfarenheter så framträder en ny bild inför oss där killar kämpar för killar och tjejers lika rättigheter. Connell (2008) menar att i mansdominerade genusordningar tjänar män på sin överordnade ställning, medan kvinnor är de som bör sträva efter förändring. Trots det anser killarna att detta inte är rätt. Azad menar exempelvis: "*Vad är skillnaden mellan mig och henne egentligen?*" Och även Dana började tänka: "*Men min syster då?*" Detta är killar som vågar trotsa kollektivets normer och säga att det här är *fel*. Kuosmanen (2001) menar att män kan ta avstånd från en homosocial grupp om man ogillar den, och att det alltid finns andra grupper man kan vända sig till. Problemet som våra informanter ser det är att i kollektiva patriarkala samhällen där staten är svag, befinner sig individen i en beroendeställning till familjen och släkten för sin egen överlevnad. Man kan då inte välja att ta avstånd från den manliga gruppen eftersom man riskerar att förlora sitt sociala och ekonomiska skyddsnät. Det blir därför extra viktigt att leva upp till den homosociala gruppens normer, vilket exempelvis kan innefatta att kontrollera eller ta till våld mot sin syster. Man kan inte välja att *inte* följa gruppens normer eftersom det inte finns någon annan grupp att vända sig till. Men i ett nytt land med nya normer finns också val. Att killarna har sagt ifrån tänker vi kan bero på kontexten, det vill säga att de idag lever i Sverige där vi har ett ekonomiskt skyddsnät att falla tillbaka på. Samtidigt får vi inte glömma att killarna eventuellt riskerade att förlora familjen för vad de tror på. Kanske det aldrig förelåg någon risk för killarna? Kanske visste de att familjen skulle acceptera och till och med bli stolta över dem? Vår tolkning är att det är mycket starka killar som vågat trotsa kollektivet genom att ta avstånd från våld och förtryck i hederns namn. Att det fanns grupper och organisationer som redan kämpade för dessa frågor att vända sig till kan ha underlättat. Hade det varit möjligt om de bott kvar i sina hemländer där andra samhällsnormer var starkare? Samtidigt ska man inte tro att det kan ha varit lätt då familjen för många är det viktigaste man har, oavsett om man är ekonomiskt beroende av den eller inte. Att våga ta avstånd och stå för det man tror på och kämpar för mänskliga rättigheter, även om det går emot familjens och ens kulturs normer är något som enligt vår mening visar på förändrad maskulinitet och heder. Karzan menar till exempel att heder för honom även innebär att man ska vara mentalt stark, att man ska våga stå för sina åsikter och ta ställning i frågor även om inte majoriteten håller med.

Fastän det har gått bra för våra informanter att ta avstånd från våld och förtryck i hederns namn, behöver det inte betyda att det skulle vara möjligt för alla. Vi vill poängtera att det faktiskt finns killar

som tvingas och inte har något val att själva välja vad de ska tycka eller göra, precis som killarna talar om i generella ordalag.

Enligt Hirdman (2003) menar Foucault att det inte räcker med att man föds som man utan att man under resten av livet måste kämpa för att bibehålla denna position. I traditionella patriarkala samhällen kan man tänka att det då handlar om att leva upp till männens förväntningar och normer, och försöka klättra högre upp i hierarkin så som Kuosmanen (2001) beskriver. Han menar att man annars kan riskera att uteslutas ur den homosociala gruppen. Detta tolkar vi som ett sätt att förlora sin manliga position och även sin sociala position i samhället, enligt Giddens (2003). Samtidigt ser vi att män blir *män* genom att kämpa för killar och tjejers lika rättigheter. Om killarna förlorat anseendet hos en viss grupp, kan de vinna det från andra.

7 Slutsatser

Syftet med denna studie har varit att få en inblick i hur killar som tagit avstånd från hedersrelaterat våld och förtryck beskriver heder och "hederskultur", samt sina egna upplevelser av och avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck. Detta syfte har vi undersökt med hjälp av våra tre frågeställningar vilka är: *hur förklarar killarna heder och "hederskultur"?*, *hur beskriver killarna att "hederskulturen" tog sig uttryck för dem?* samt *hur beskriver de sitt eget avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck?* Nedan kommer vi att presentera vad vi anser har varit de viktigaste resultaten som framkommit ur vårt material, utifrån dessa tre frågeställningar.

7.1 Hur förklarar killarna heder och "hederskultur"?

Då killarna talar om och förklarar "hederskultur" på ett komplext och många gånger olikt sätt beroende på om de talar om det i generella eller konkreta ordalag uppfattar vi att det finns flera olika "hederskulturer" och inte *en* "hederskultur". Vi tolkar det också som att killarna talar utifrån en diskurs när de förklarar den generella bilden av heder och "hederskultur", då denna i mycket stämmer överens med tidigare forskning. Denna bild skiljer sig och framstår även som "värre" än den bild de lyfter fram när de beskriver sina egna erfarenheter, alltså den konkreta. Då "hederskulturer" finns i många delar av världen, och migrationsprocesser och integrering i ett nytt land även kan påverka kulturens framträdande, menar vi att den får skilda framställningar beroende på kontexten.

Killarna säger att det finns mycket positivt med "hederskultur", som att vara en bra människa och visa andra respekt, vilket oftast inte belyses. Heder förklarar killarna som allt en familj kan ha och nämner att det finns två olika begrepp för heder, vilka är *sharaf* och *namus*. Sharaf är det allmänna ordet för heder och syftar till att vara en hederlig människa, medan namus är knutet till kvinnans sexualitet och beteende. Killarna menar att hedern blir särskilt viktig i samhällen där staten saknar sociala och ekonomiska skyddsnät. Individerna blir då beroende av kollektivet, alltså släkten för sin överlevnad. Kollektivet är i sin tur beroende av sin heder för att bli accepterad och för att överleva i samhället. Detta är anledningen till att kontrollen av kvinnans sexualitet blir så stark i vissa samhällen då hela kollektivets, främst männens, heder ligger i denna. Enligt det dramaturgiska perspektivet ser vi här att killarna i familjen ofta får rollen som de som ska kontrollera kvinnornas uppträdande på scenen så att inte ett rykte uppstår. Det handlar om att spela en roll inför andras ögon, alltså publiken, som stämmer överens med normen i kulturen. Man måste alltid leva upp till normerna och tänka på att vad man gör får konsekvenser för hur andra ska uppfatta och tycka om familjen. Killarna måste samtidigt spela sin egen roll väl för att visa att de är en hederlig och bra människa, vilket gör att de får en dubbel roll på scenen. Om familjen till följd av en kvinnas beteende förlorar sin namus,

genom att skammen blir synlig på scenen inför publiken, åligger det männen att "återupprätta" hedern. Detta sker alltid öppet på "scenen" inför publikens ögon för att signalera att man har agerat för att ingen ska få en anledning att prata dåligt om familjen. Killarna poängterar dock att man aldrig helt kan återupprätta hedern, man kommer alltid ha en "svart prick", men att man har gjort vad som krävs för att kunna fortsätta leva och visa sig i samhället, det vill säga på scenen igen. Vi tolkar det som att man får behålla sin sociala position. Männen har då visat att de har makten över situationen och kvinnorna, vilket vi ser är normen för maskulinitet i dessa patriarkala samhällen. Detta påpekar också killarna, att det handlar om patriarkala samhällen med brist på mänskliga och lika rättigheter för män och kvinnor. Dock påpekar de också att mödrarna i familjerna har mer makt än vad som tidigare lyfts fram i forskning, då det är de som många gånger håller hårdare på att upprätthålla normerna än männen och i vissa fall även föreslår till sanktioner, vilket visar att de har makt att påverka. Vi har tidigare diskuterat Connells maskulinitetsteori där hon säger att män inte behöver använda sig av våld om inte deras position i hierarkin är hotad. Detta kan man förstå på två olika sätt beroende på vilket maktperspektiv man anlägger. Utifrån Foucaults maktteori där makt är något som skapas i relationer menar vi att kvinnan skapar makt genom sin relation till mannen. Ser man däremot makt som något en person besitter saknar mödrarna makt då det i patriarkala samhällen är männen som har makten. Killarna lyfter också fram att även killar kan falla offer inom hederskulturer då de kan tvingas utföra sanktioner mot sina systrar eller tvingas in i äktenskap de själva inte accepterar.

7.2 Hur beskriver killarna att "hederskulturen" tog sig uttryck för dem?

När killarna beskriver hur "hederskulturen" tog sig uttryck för dem framstår inte förtrycket som lika starkt som när de talar i mer generella ordalag. Några av killarna menar dock att det delvis har förekommit, men då främst i form av viss kontroll. Killarna framhåller att det har funnits skillnader mellan killar och tjejer i familjen, exempelvis vad de har tillåtits att göra. Killarna beskrivs ha haft större frihet medan tjejerna har haft fler begränsningar speciellt då de kommer i puberteten. Killarnas roll har främst handlat om att övervaka systrarna, vilket flera framhåller inte har varit något de har blivit tvingade till. Vi tolkar att det har skett genom disciplinär makt, vilket innebär att makten över killarna utövas genom normalisering inom familjen och samhället. Det handlade här inte om tvång från familjens sida utan om normer som killarna följde när de kontrollerade systrarnas framträdande på scenen. Detta utan att de mer eller mindre reflekterade över det. Killarna framställer inte sig själva som offer, utan det är något som de själva har valt att göra. Detta i motsats till hur de talar i mer generella ordalag då killar framställs som offer som tvingas till att utöva kontroll över sina systrar. En av killarna uttrycker dock att det inte var något han uppskattade att göra, men att det inte handlade om kontroll över systrarna utan mer om att se till att inget rykte uppstod. Allt handlar här om vad som sker inför andras ögon, att det inte ska finnas någon anledning för andra att starta ett rykte.

7.3 Hur beskriver de sitt eget avståndstagande till hedersrelaterat våld och förtryck?

Killarna förklarar att man inte kan *lämna* en kultur, och att de själva inte har tagit avstånd från hela "hederskulturen" utan bara vissa negativa aspekter så som våld och förtryck. De poängterar att istället för att benämna det som *hedersrelaterat våld och förtryck* är det mer korrekt att tala om *våld och förtryck som sker i hederns namn*. Detta eftersom det förstnämnda fokuserar på kulturen och lätt

stigmatiserar alla inom den. Vi ser att en politisk medvetenhet, avseende killar och tjejers lika rättigheter, lett till att killarna börjat reflektera över och ta avstånd från *våld och förtryck i hederns namn*. I motsats till vad som framkommit i tidigare forskning ser vi att det har funnits möjlighet för killarna att göra detta och i viss mån även påverka familjens inställning i dessa frågor. Vi ser att det finns andra möjligheter för killar att ta avstånd vilket skulle kunna bero på att det inte är lika hotfullt som om en tjej skulle göra det. Kvinnan bär på familjens namn, vilket inte killar gör. Samtidigt kan man tänka sig att familjen är beroende av killars inställningar eftersom det många gånger är de som ska kontrollera tjejerna. Här ser vi ändå att en ny form av maskulinitet framträder då killarna strävar efter jämlikhet istället för överordning och dominans. Att killarna har vågat och haft möjlighet till att ta avstånd från våld och förtryck i hederns namn samt att kämpa för killar och tjejers lika rättigheter ser vi kan bero på kontexten, att det i Sverige både finns grupper som redan kämpar för dessa frågor samt sociala skyddsnet. Här spelar killarna inte bara en ny roll, utan delvis också inför en ny publik. Det blir här ett annat drama inför *andra* ögon.

7.4 Förslag på vidare forskning

Vi har genom denna studie lärt oss mycket nytt och intressant angående dessa killars perspektiv på och erfarenheter av heder och "hederskultur". Det har gett oss stor kunskap och förståelse som vi anser oss inte kunna vara utan. För att nämna kanske en av de viktigaste nya kunskaperna som vi fick var hur man benämner problemet och vilken förståelse man då får.

Eftersom forskningen kring ämnet heder och då speciellt forskning med fokus på killar och deras perspektiv ännu är begränsad skulle det vara intressant, lärorikt och kunskapshöjande om mer forskning gjordes inom detta område. Vi ser även att det skulle vara intressant att anlägga ett familjeperspektiv på studier kring heder och våld och förtryck i hederns namn. Vår erfarenhet genom denna studie är att man behöver ha ett helhetsperspektiv för att bättre kunna förstå hedersrelaterade problem. Med tanke på att heder finns i samhällen och traditioner där kollektivet går före individen blir det nödvändigt att förstå problematiken på ett helhetligt sätt och ur flera perspektiv. Detta då familjen samverkar och är en helhet.

8 Referenser

Litteratur

Bergenheim, Åsa (2005) *Brottet, offret och förövaren: Vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn 1850-2000*. Stockholm: Carlssons.

Billinger, Kajsa (2005) *Fokusgrupper – en datainsamlingsmetod*. I: Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Bremer, Sevil, Brendler-Lindqvist, Monica & Wrangsjö, Björn (2006) *Ungdomar och hedersrelaterat våld – om transkulturellt behandlingsarbete*. Stockholm: Rädda Barnen.

Connell, R.W. (2008) *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.

De los Reyes, Paulina (2003) *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? – Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Norrköping: Integrationsverket.

Ekström, Simon (2005) *Vad mord vill säga*. I: Johansson, Kenneth (red.) *Hedersmord – Tusen år av hederskulturer*. Lund: Historiska Media.

Eldén, Åsa (2003) *Heder på liv och död: Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Uppsala: Uppsala Universitet.

Elofsson, Stig (2005) *Kvantitativ metod – struktur och kreativitet*. I: Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, Lisbeth & Markström, Ann-Marie (2000) *Den svårfångade socialpedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.

Giddens, Anthony (2003) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Goffman, Erving (1998) *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Prisma.

Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Hanberger, Anders, Ghazinour, Mehdi & Mårald, Gunilla (2008) *Regeringens insatser mot hedersrelaterat våld 2003-2007: Slutrapport från den nationella utvärderingen*. Umeå: Umeå Universitet.

- Hirdman, Yvonne (2003) *Genus: om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Johnsson-Latham, Gerd (2005) *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet: en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Koch, Stefan (2008) *Från tvångsäktenskap till balkongmord: Ingång till hederskulturen*. Stockholm: ALMAeuropa.
- Kuosmanen, Jari (2001) *Finnkampen – En studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*. Hedemora: Gidlund.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Sam (2005) *Kvalitativ metod – en introduktion*. I: Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, Sven-Åke (2004) *Michel Foucault och sanningens historia*. I: Månson, Per (red.) *Moderna samhällsteorier: Traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Prisma.
- Lorentzen, Mikael (2008) *Multikulturella visioner: Hedersrelaterat våld och socialt arbete i medierna*. Växjö: Växjö Universitet.
- Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (2006) *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur.
- Nilsson, Roddy (2008) *Foucault: en introduktion*. Malmö: Egalité.
- Petersson, Olof (1991) *Makt: en sammanfattning av maktutredningen*. Stockholm: Allmänna förlag.
- Petersson, Olof & Carlberg, Ingrid (1990) *Makten över tanken – en bok om det svenska massmediesamhället*. Stockholm: Carlssons.
- Petersson, Olof, Westholm, Anders & Blomberg, Göran (1989) *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons.
- Schlytter, Astrid (2004) *Rätten att själv få välja – Arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Schlytter, Astrid & Linell, Hanna (2008) *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: En studie av omhändertagna flickor*. Sollentuna: FoU Nordväst i Stockholm län.
- Svenning, Conny (2003) *Metodboken*. Eslöv: Lorentz.
- Thomassen, Magdalene (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Wikan, Unni (2005) *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront.

Uppsatser

Eliasson, Helene (2008) *Unga män om heder och vanära – unga invandarmäns tankar om heder och egna val*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Internet

Aftonbladet (2009) lag. Hämtat 090331 från www.aftonbladet.se

Elektra (2009 a) heder. Hämtat 090316 från www.elektra.nu

Elektra (2009 b) sharaf. Hämtat 090410 från www.elektra.nu

Regeringskansliet (2009) mänskliga rättigheter. Hämtat 090331 från www.manskligarattigheter.gov.se

Nationalencyklopedin (2009 a) genusordning. Hämtat 090413 från www.ne.se

Nationalencyklopedin (2009 b) patriarkat. Hämtat 090413 från www.ne.se

Nationalencyklopedin (2009 c) förtryck. Hämtat 090413 från www.ne.se

Vetenskapsrådet (2009) etiska riktlinjer. Hämtat 090401 från www.vr.se

Bilaga – Intervjuguide

Bakgrund

Ålder?

Vill du berätta lite om din uppväxt?

- Var är du uppvuxen?
- Land, stad/städer?
- Kom till Sverige?

Kulturell tillhörighet?

- Religion? Troende/ utövare?
- Nationalitet, svensk/annat/både och?

Sysselsättning?

Familj

Berätta om din familj.

- Vilka består din familj av?

Vad har dina föräldrar för ursprung?

- Var växte de upp?
- Landsbygd, stad?
- Klass?

När kom de till Sverige?

- Varför?

Har du släkt i Sverige?

Har du släkt i din/dina förälders/föräldrars modersland/modersländer?

Heder

Vad betyder/innebär heder för dig?

- Är detta ett begrepp som du använder?

Vad ser du för positiva och negativa sidor med hederskulturen, kan du ge exempel?

Vilka uttryck tog hederskulturen?

- För dig?
- Din familj?

Finns det handlingar/ageranden som du anser är hedersrelaterande?

Kan du berätta om händelser som du varit med om/delaktig i som du anser är hedersrelaterade?

Vad fick dig att göra/utföra vissa handlingar?

Hur kände du inför det?

Ville du säga emot? Agera annorlunda?

Hade du något val, alternativ att säga emot?

Uttryckte du din motvilja någon gång?

- I sådana fall, vad hände då?
- Vilka konsekvenser trodde du att det skulle få?

Familjesituation och roller

Upplever du att det finns en hierarkisk ordning i din familj?

- Vem/vilka bestämmer?
- Var och när?
- Vad händer om man går emot någons vilja?
- Berätta om en händelse som ger exempel på detta.

Upplever du att det finns kontroll i din familj? Berätta hur det är/var i din familj.

- Kände du dig kontrollerad?
- Mot vem/vilka riktades kontrollen mot? Alla?
- Var du delaktig i kontrollen av någon annan?

Vems bestämmande var jobbigast att hantera för dig?

Hade du och dina syskon samma uppfostran, t.ex. regler och möjligheter?

- Skillnad kön och ålder? (Vänner, förhållanden, uteliv, kontroll, giftermål etc.)

Fanns det något bra med denna familjestruktur?

Hur skulle du vilja/önska att familjesituationen såg ut?

Avståndstagandet

När började du känna/tänka att det inte var ok för dig?

Vad var det som fick dig att ta avstånd från hederskulturen och eventuellt din familj?

- Vad gjorde du då?
- Ditt första steg?

Hur reagerade din familj?

Kontaktade du någon som kunde hjälpa dig?

- Ex privatpersoner, myndigheter?

Fick du någon hjälp?

- Vilken/på vilket sätt?

Önskar du att du skulle ha fått någon annan hjälp?

- Vilken? Hur?

Hur ser din kontakt ut med familjen idag?

- Hur skulle du vilja att den såg ut?
- Skulle det vara möjligt?

Övriga frågor

Finns det något som du vill tillägga?

Finns det något som du inte vill att vi ska ta med i uppsatsen?

Har du avslutande frågor?

